

Ekonomisk-historiska institutionen
Lunds Universitet
Box 7083
220 00 LUND

EKH 480
VT-2015
22 juni, 2015

Godsutveckling under 1900-talet, ett exempel Knutstorps Gods

Fredrik Wachtmeister

Handledare: Mats Olsson

Abstract

The aim of this paper is to study an estate for the period 1900 to 2015. The study is focused on how different owner categories has handled their ownership. Large parts of the estate has been sold under this period and new categories of owners has evolved. These has been classified into groups:

- Estate owners
- Large farm owners
- Farm owners
- Owners of dwellings
- Forestry owners
- Land investors

During this period the land that is owned by the family that bought the estate in 1771 has declined from 7 146 hectares to 4 075, 44 percent has been sold. This means that the land has been divided on the different categories of owners listed above.

The estate is now owned by four different members of the family in various parts. The smallest part is 200 hectares and was classified as the only remaining land investor. The land investors tend to come and go as investments in farmland only is interesting if you live on the land. The return on the investment is too low. The estate owners tend to follow the intentions of the state in their management of their land, for example are they besides the church the only ones to plant trees when the state gives subsidies for that.

The owners of large farms has been able to expand with the rationalisation that was very fast since the 1960s. They are the ones that has expanded their operations with animals such as pigs and cattle.

The farm owners had a period between 1960 and 1990 with restrictions on who could buy land and at what price when they could expand. 1990 the restrictions was abolished and the larger landowners became more frequent buyers. The farm owners either hand over the farm to their kids or sells it to another farmer. They never plant forest on their farmland.

Owners of dwellings are owners of homes situated on a small lot of land, normally 5 to 10 hectares. During the period 1905 to 1940 these holdings was run with state loan support. These small farms that normally were built in groups has to a great extent remained in the same way they were created.

The forestry owners are very few in the area as the estate kept most of the forested land in its own holding. Forest land can be owned by people that does not live on their land, but in this area the heirs has moved to these forestry farms.

A general observation is that most of the farms that were sold from the estate were sold to former tenants. If these farms were sold outside of the family they are sold to another farmer, most often a neighbour.

Abstract	2
1. Inledning.....	5
1.1 Introduktion.....	5
1.2 Syften och uppläggning.....	5
1.3 Avgränsningar	7
2. Kågeröds och Konga socknar.....	7
3. Knutstorps Gods.....	8
3.1 Historik.....	8
3.2 Ägare inom familjen Wachtmeister	8
3.3 Böketofta	11
3.4 Bensige	11
3.5 Kongaö Säteri	11
3.6 Knutstorp.....	12
3.7 Genusperspektiv	13
3.8 Snogeholm.....	14
3.9 Knutstorps Gods marker per ägoslag	15
4. Försäljning av mark och arrendegårdar.....	16
4.1 Inledning.....	16
4.2 Försäljningar finansierade med egnahemslån	16
4.3 Arrendegårdsförsäljning.....	18
4.3.1 Knutstorps arrendegårdsförsäljning	18
4.3.2 Arrendegårdarnas värdeutveckling.....	19
4.3.3 Arrendegårdsutveckling	22
4.4 Genusperspektiv	22
5. Verksamhetsinriktningar	23
5.1 Möjliga inriktningar	23
5.2 Spannmål.....	23
5.3 Kor för mjölk och nötköttsproduktion	23
5.4 Gris.....	24
5.5 Höns	24
5.6 Får.....	24
5.7 Skog.....	24
5.8 Jakt	27
5.9 Övriga verksamheter	27
6. Omvärlden.....	28
6.1 Inledning.....	28
6.2 Arrendelagstiftningen.....	28
6.3 Jordförvävslagstiftningen	30
6.4 Skattelagstiftningen	32
6.4.1 Skatterna under 1900-talet	32
6.4.2 Inkomstskatter	32
6.4.3 Förmögenhetsskatter	33
6.4.4 Fastighetsrelaterade skatter och avgifter	33
6.4.5 Arvs- och gåvoskatter.....	34
6.4.6 Reavinstskatter	34
7. Slutsatser	35
7.1 Inledning.....	35
7.2 Kapitalägarna	35
7.3 Skogsägare	36

7.4	Egnahemsägarna.....	36
7.5	Gårdsägarna.....	36
7.6	Storgårdsägare	37
7.7	Godsägarna.....	37
7.8	Allmänna reflektioner	37
	Källförteckning.....	39
	Bilagor.....	41

1. Inledning

1.1 Introduktion

Tidningen Kvällsposten hade våren 2001 en artikelserie ”Adeln i Skåne en unik artikelserie om hur de lever på 2000-talet”¹. På sidan 7 i särtrycket anges Skånes 20 största jordägare och deras totala markinnehav till 81 639 hektar. Dessa 20 egendomar fanns även vid 1900-talets början och genom att leta upp dem i bokverket Svenska Slott och Herresäten vid 1900-talets början kan den förändring som skett belysas.² 16 stycken av egendomarna kan definieras med areal i bokverket. För dessa 16 är arealen 115 000 hektar och dessa 16 har i artikelserien 70 000 hektar. Alla egendomarna är idag ägda av samma familjer som vid 1900-talets början och den andel av marken de fortfarande äger idag är 60 procent av vad de ägde vid 1900-talets början.

1900-talet var en omvälvande period i svensk godsdrift. Från ett feodalt utgångsläge genomfördes förändring i lagstiftning och skatter som vid seklets slut innebar att bönder och godsägare båda var landsbygdsföretagare. Godsens dominans har i många fall brutits och ägandet av marken är idag mera spritt. Utvecklingen har skett under hela seklet där olika delperioder har haft sina egna fokusområden. För att kunna identifiera delarna i utveckling har ett av dessa 20 gods valts och sedan har den mark som ingick i godset vid seklets börja följts in i 2000-talet.

Knutstorps gods har använts som studieobjekt, i uppställningen i artikeln är det benämnt Möllarp som är en del av Knutstorp. Knutstorp är ett gammalt skånskt gods beläget i mellanbyggd på Söderåsens sydsluttning och därför har en fördelning av arealen på olika ägoslag, såsom åker, äng, mossar, kärr, skog och bete. Godsen i risbyggden som innehåller både skog och åker är ofta större än slättgodsen och kan visa på fler delar av utvecklingen än slättgodsen med sin helt övervägande åkerverksamhet.

1.2 Syften och uppläggning

Syftet med denna uppsats är att studera utveckling för ett av dessa gods under den uppdelning av godsen som sker under 1900-talet utifrån hypotesen:

Olika typer av ägare fattar olika beslut gällande fastighetens utveckling när staten ändrar förutsättningarna för ägandet.

Finns det nu ett uppdelat ägande hur ser det i så fall ut. För att studera detta har ägarna delats in i olika kategorier. Uppsatsen beskriver hur övergången till dessa skett samt hur de sedan har hanterat sitt ägande. Ägarna har delats in i följande kategorier:

- Godsägare, stor enhet med flera verksamhetsinriktningar som jord- och skogsbruk samt innehavare av arrendegårdar
- Storgårdsägare, denna grupp innefattar plattgårdarna, större brukningsenheter som byggdes upp under mitten av 1800-talet.
- Gårdsägare, gård som brukas av sin ägarfamilj vanligen de tidigare arrendegårdarna
- Ägare av egnahem, mindre gårdar som inte kunde ge en familj försörjning när den såldes från godset
- Skogsägare, enhet som enbart innehåller skogsmark

¹ Hult, Martin och Olsson, Lena

² Svenska Slott och Herresäten vid 1900-talets början

- Kapitalägare, i denna kategori ingår kyrkan, ägare som inte själv brukar jord.

Det har tidigare gjorts många studier av godsens utveckling men de har i huvudsak gjorts på flera gods utifrån en samhällsförändring. Exempel på detta är:

- Att bruka men inte äga, arrende och annan nyttjanderätt till mark i svenskt jordbruk från medeltid till idag. Redaktör Anders Wästfelt, KSLA 2014.
- Landskapets framtid, de skånska godsen och jordbrukets avreglering. Lars Persson och Nils Lewan, Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi vid Lunds Universitet, Lund 1993.
- Jordförvärvslagen, socialdemokratin och bönderna. Rune Ivarsson, CWK Gleerups 1977.

Martin Dribe och Mats Olsson har skrivit om Sireköpinge med titeln ”Spelade äganderätten någon roll?”³ Denna uppsats beskriver styckningen av Sireköpinge i mitten av 1800-talet. Denna process ägde rum under en kortare tid och slutade med att även resterna såldes så de båda godsprocesserna kan inte likställas.

Därför skiljer sig denna studie som fokuserar på helheten för ett gods under en längre tidsperiod. Godset som använts i studien är Knutstorp, beläget i Svalövs kommun på Söderåsens sydsluttning i socknarna Kågeröd och Konga.

Socknarna i Malmöhus län har kartlagts av Rikets allmänna kartverk 1910-11 och beskrivningarna har publicerats 1912-13. Denna beskrivning har jämförts med Jordbrukskalendern år 2003 och fastighetskarta från samma tidpunkt. Utifrån dessa beskrivningar har Knutstorps omfång vid seklets början räknats fram. Jordbruksenheter som fanns vid seklets början har kunnat likställas mot de enheterna som finns idag.

Skälet till att använda Jordbrukskalendern för år 2003 är att detta var sista året som socknarna redovisades skilda åt. Efter detta år bildades Kågeröd Röstånga församling som innehåller sex socknar. Med hjälp av kartorna för de båda åren har fastigheterna ställts mot varandra för att kunna utläsa den förändring som skett på 100 år. Jordbrukskalendern innehåller även uppdelning på åkermark och annan mark vilket skapat möjlighet att kvantifiera förändringar i markanvändning. Båda sammanställningarna innehåller uppgifter om ägarna till fastigheterna vilket ger möjlighet att dela in fastigheterna på olika ägarkategorier. Jordbrukskalendern innehåller endast fastigheter över 5 hektar så en justering av uppgifterna har fått ske för att få med även de mindre enheterna.

Genom studier av arkiv som innehåller information om Knutstorps Gods har olika skeenden i godsets utveckling kunnat beskrivas, främst finns materialet i Godsarkivet vid Landsarkivet i Lund och i de kvarvarande handlingarna på Knutstorp. Dessa handlingar finns delade på två arkiv dels Knutstorps Gård och dels Knutstorps Skog.

Utifrån den kunskap som härvid sammanställts gällande godsets utveckling har en analys vidtagits. Ett antal omvärldsfaktorer har beskrivits gällande till exempel skatter och lantbrukslagstiftning för att utröna hur olika omvärldsfaktorer påverkat utvecklingen av de marker som låg under Knutstorps Gods vid 1900-talets början. Delar av godsets utveckling har naturligtvis styrts av ägarens situation vilket också belyses. Huvuddelen av arrendegodset såldes av från Knutstorp under första halvan av 1900-talet vilket ger möjlighet att belysa olika ägarkategoriernas agerande.

³ Dribe, Martin och Olsson, Mats 2006, sidorna 172-197.

1.3 Avgränsningar

Det görs inte jämförelsen med andra gods. Det behandlas ej heller den mark i socknarna Kågeröd och Konga som ägts av andra, både frälse- skatte- och kronojord. Dock har utveckling vid andra gods i Skåne tjänat som kunskapskälla och inspiration för att söka i källmaterialet för Knutstorp. Ett sådant exempel är kapitlet Lärkesholm ekonomi under 200 år av Mats Olsson i boken Lärkesholm och von Reiserska stiftelsen.

Uppsatsen behandlar inte åtgärder som vidtas utifrån jordbrukspolitiken justeringar av jordbrukarens förutsättningar att driva företag. Det går inte att koppla förändringar i jordbrukspolitiken med åtgärder som ägare vidtager som ägare. Det är mycket ovanligt att ägare lämnar efter sig något material om hur de ser på olika jordbrukspolitiska beslut. I uppsatsen har istället ägandet studerats utifrån vad lagen tillåtit och hur utvecklingen inom näringen påverkat ägandet.

2. Kågeröds och Konga socknar

Kågeröd och Konga socknar ligger på Söderåsens sydsluttning. Kågeröd ligger längst österut i Luggude härad och Konga längst västerut i Onsjö härad. Båda socknarna är helt dominerade av frälsejord. Knutstorp har haft patronatsrätt i Kågeröds socken och Kongaö Säteri som sedan 1850 tillhör Knutstorp har varit säteriet i Konga socken.⁴ Frälsejorden i Konga socken har huvudsakligen varit utsocknes frälse medan det i Kågeröds socken huvudsakligen varit insocknes frälse. I båda socknarna är det kyrkoherdebostället som utgör kronomantalet. Skattemantalen ligger spridda på ett par olika platser i socknarna, normalt i gränsen till närliggande socken. En skatteenhet, Långaröd, ligger nära Knutstorps huvudgård, helt omringade av Knutstorps marker dock i gränsen mellan Kågeröds och Konga socknar.

Tabell 1. Kågeröd och Konga socknars mark fördelad på krono-,skatte- och frälsemantal.

	Mantal krono	Mantal skatte	Mantal frälse	Totalt antal mantal	Hektar
Kågeröd	1	1,1875	33,75	35,9375	6 550
andel av socknen	2,8 %	3,3 %	93,9 %		
Konga	1	3,375	11,0625	15,4375	4 172
andel av socknen	6,5 %	21,9 %	71,6 %		
Summa	2	4,5625	44,8125	51,375	10 722
Andel av socknarna	3,9 %	8,9 %	87,2 %		

I Konga socken är skatteandelen betydligt större än i Kågeröds socken. Dessa marker är huvudsakligen samlade i tre områden. Klåveröd längst i norr uppe på Söderåsen. Gillastig längst österut i socknen på gränsen till Röstånga socken. I södra delen mellan Knutstorps marker och Trolleholms gods nordligaste delar ligger Bjärnarp.

I Knutstorps gods ingår huvuddelen av den frälsejord som finns i socknarna. Tabell 1 och 2 är sammanläggningar av uppgifterna i sockenbeskrivningarna.⁵

Tabell 2. Knutstorps gods andel av socknarna vid 1900-talets början.

⁴ Konga, en sockenbeskrivning

⁵ Rikets allmänna kartverk 1912 och 1913

	Mantal frälse	Mantal totalt
Kågeröds socken	33,75	35,9375
Knutstorps gods	29,196	29,196
Andel av mantalen	86 %	81 %
Konga socken	11,0625	15,4375
Knutstorps gods	10,0566	10,0566
Andel av mantalen	91 %	65 %

I Kågeröd är det Möllarps Säteri och Pålstorp som utgör den övriga frälsejorden. Dessa enheter ingår i det stora Berg von Linde komplexet med Axelvold och Duveke som huvudgårdar i Svalöv och Halmstads socknar, belägna omedelbart söder om Kågeröds socken. Det finns även 0,38 mantal väster om Simmelsberga som tidigare tillhört Sireköpinge enligt rågångskarta från 1791.⁶ I Konga socken har Trolleholms gods en mindre enhet och uppe på Söderåsen finns ett block frälsejord benämnd Kvärk som enligt sockenhistorien tillhört Rönneholm, i enskild ägo vid 1900-talets början.⁷

Knutstorp gods innehar även en mindre enhet, Storegård omfattande 0,8125 mantal, i Torrlösa socken. Denna socken är i övrigt helt dominerad av Trolleholms gods. Storegård ligger direkt i anslutning till Knutstorps marker i Kågeröds socken.

3. Knutstorps Gods

3.1 Historik

Knutstorps gods ligger på Söderåsens sydsluttning 4 mil öster Helsingborg och 4 mil norr Lund. Godset är känt sedan 1300-talet. Godsets mest kände son är Tyge Brahe som föddes 1546. Vid denna tid uppförde hans fader en ny borg av vilka resterna utgör den nuvarande anläggningen. Borgen brann 1678 och 1956. Utöver de ombyggnaderna skedde en stor ombyggnad under Brunius ledning 1843. Då Skåne blir svenskt beskriver Gustaf Taubenfelt: ”Knutstorp var en välbyggd gård, som låg uppe i tjockaste skogstrakten omgiven av ek- och bokskog så att ingen gård i Skåne äger rikare skog.” Under den svenska tiden växlar ägandet tills familjen Wachtmeister köper godset 1771.⁸

3.2 Ägare inom familjen Wachtmeister

Fredrik George Hans Carl Wachtmeister och hans hustru Hilla Brita Trolle köper Knutstorp 1771. Knutstorp har säterirättigheter i Kågeröds socken men även mark i Konga socken och en mindre areal i Torrlösa socken. 1850 utökas markinnehavet i Konga socken genom inköp av Konga säteri.

Mitten av 1800-talet kännetecknas av att det på Knutstorp byggs upp stora utgårdar så kallade plattgårdar. Dessa var från väster Bensige, Böketofta, Simmelsberga, Ylmesåkra, Björkö, Kongagården och Kongaö säteri. Det är dessa som kan benämnas storgårdar när de styckas från godset enligt de ägarkategorier som ställdes upp i inledningen.

1873 avlider Claes Adam och hans hustru Amalia avlider 1877. Figur 1 visar medlemmarna av familjen Wachtmeister som är inblandade i godset efter deras död. I detta arvsskifte sker

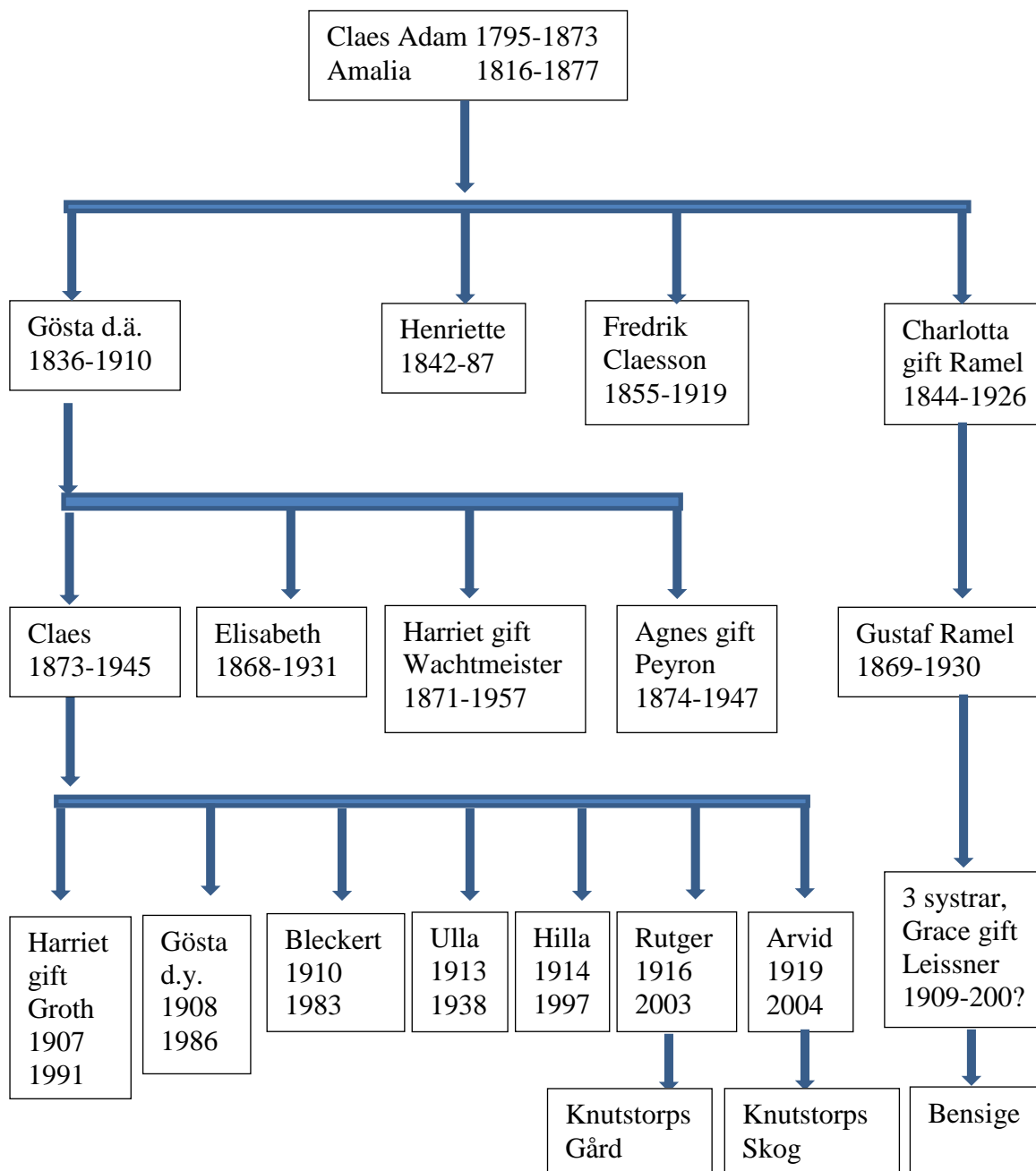
⁶ Knutstorp Skogs arkiv

⁷ Konga en sockenbeskrivning sidan 55

⁸ Slott och herresäten i Sverige, Skåne 1, 1966

en uppdelning av deras gods innehav som utöver Knutstorp/Kongaö i Skåne bestod av Tistad och Nääs i Sörmland. De äger båda fastigheter så arvsförfattningen sker i två delar dels 1873 och dels 1877.⁹ Vid deras död var fyra av deras barn ännu i livet, två söner och två döttrar. Gustav Fredrik, kallad Gösta d.ä., som är äldst ärver Knutstorp, Fredrik Claesson ärver Tistad. Men

Figur 1. Ägare till Knutstorp inom familjen Wachtmeister efter 1873.

eftersom Knutstorp är mer värt får han även Böketofta, den största plattgården under Knutstorp. Henrietta som är ogift ärver Nääs och gårdar under Knutstorp, nämligen Olstorp och längs Klåverödsvägen i norra delen av godset. Charlotta som är gift med Malte Ramel på Viderup ärver Bensige och Kongö, se figur.¹⁰

⁹ Grauers Sven, 1956, del III:2 sidan 227

¹⁰ Riddarhusets genealogiska tabeller, version 3.0, 2002 samt Elgenstierna, Gustaf (1927)

Henrietta avlider redan 1887 och hennes innehav i Skåne ärvs av hennes bror Gösta d.ä och brorson Claes på Knutstorp medan hennes innehav i Sörmland ärvs av hennes brors familj i Sörmland. Detta innebär att Knutstorp vid ingången av 1900-talet har fyra olika ägare:

- Gustav Fredrik kallad Gösta d.ä. innehar huvuddelen av Knutstorp.
- Claes innehar gårdar i Konga socken, Gösta d.ä. och Claes tillsammans 5 441 hektar.
- Fredrik Claesson innehar den stora plattgården Böketofta, 780 hektar
- Charlotta Ramel innehar Bensige längst i väster och Kongaö längst i öster. 376 plus 549 hektar, tillsammans 925 hektar.

Detta arvsskifte påverkade Knutstorps utveckling under hela 1900-talet. Innebörden var att 23 procent av godset styckades av och huvuddelen av detta innehav såldes i och med de ärvande syskonens arvsskifte. 200 hektar av Bensige ägs idag av ett barnbarnsbarn till Charlotta. Detta innebär att endast 11 procent av det som styckades till syskon som inte hade sitt boende på fastigheterna finns kvar i familjens ägo. Av de 5 441 hektar som styckades till den broder som hade sitt boende på godset ägs idag 3 433 hektar av tre barnbarnsbarn till Gösta d.ä. som alla tre bor på gårdar i Konga och Kågeröds socknar, de som har boendet kvar har 63 procent av arealen kvar. Detta innehav fördelas på två enheter nämligen Knutstorps Gård och Knutstorps Skog. Knutstorps Skog har även utökat arealen i dessa två socknar med 442 hektar som ej låg under Knutstorp vid 1900-talets början, räknas dessa in blir andelen 71 procent.

Totalt innebär detta att släkten har kvar 57 procent av den areal man disponerades vid 1900-talets början fördelat på tre enheter. Knutstorps Gård ägs av en son till Rutger medan Knutstorps Skog ägs av två söner till Arvid med lika delar. Rutger och Arvid var söner till Claes som erhöll sina första delar av godset från Henrietta år 1887. Bensiges ägare är arvtagare till Charlotta och därmed släktmässigt långt ifrån övriga tre men dock i samma generation. Knutstorps Gård, Knutstorps Skog och Bensige används framgent för att benämna de enheter som godset är delat i idag.

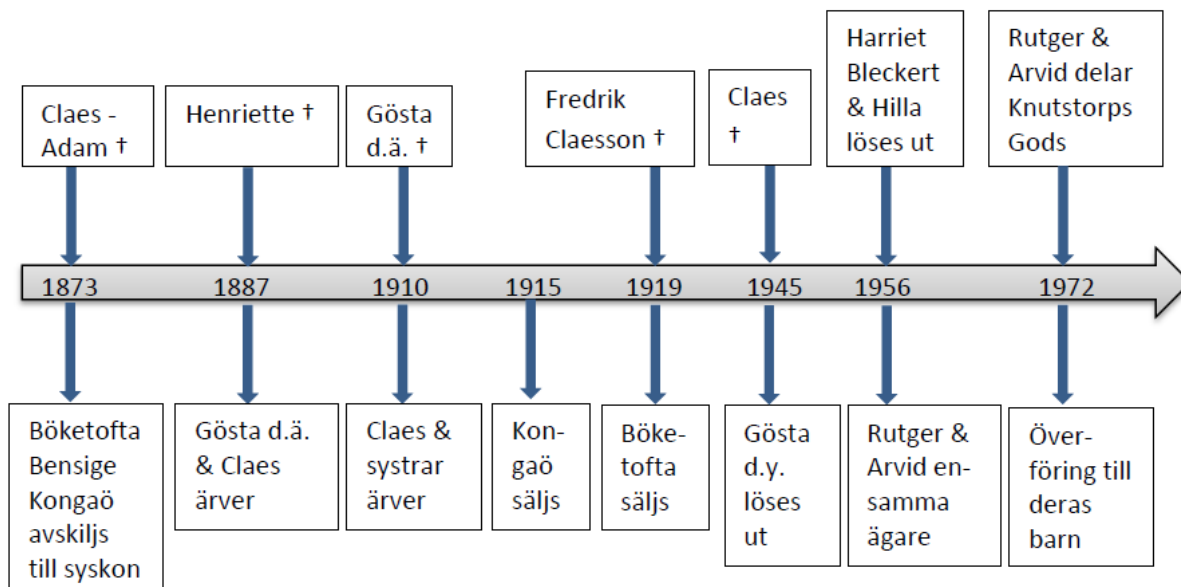
Tabell 3. Innehavet fördelat per socken och större innehav.¹¹ Dessa gårdsnamn används i den vidare framställningen.

År 1900	Mantal	Hektar		År 2015	Hektar
Kågeröd				Kågeröd	
Bensige	3,125	376		Bensige	200
Böketofta	5,621	780			
Simmelsberga	2,12	541		Knutstorps Skog	1 830
Olstorp	1,0	136			
Knutstorp	17,33	3 270		Knutstorps Gård	950
Summa	29,196	5 103			2 980
Konga				Konga	
Konga Gård	7,8066	1 350			
Kongaö	2,25	549		Knutstops Skog	1 095
Summa	10,0566	1 899			1 095
Torrlösa				Torrlösa	
Storegård	0,8125	144			0
TOTAL	40,0651	7 146			4 075

¹¹ Rikets allmänna kartverk, 1912 och 1913 samt Jordbrukskalendern 2003

Figur 2 visar de viktigare händelserna från 1873 och framåt. Plattgårdarna som skiljs av och huvudgården behandlas under separata rubriker nedan. Plattgårdarna Ylmesåkra och Björkö inlemmas i huvudgården och Simmelsberga säljs 1945 för att finansiera Gösta d.y:s lösenbelopp.

Figur 2. Viktiga årtal i godsets utveckling med berörda medlemmar i släkten Wachtmeister.

3.3 Böketofta

Fredrik Claesson bor på Tistad i Sörmland och Böketofta blir därmed en avlägsen gård. Fredrik Claesson avlider 1919. Maud von Steyern skriver om sin far Fredrik: ”År 1883 slog sig Fredrik ned på sin ägandes gård, för att ägna sig åt det som han alltid skulle betrakta som sitt främsta verk: att göra Tistad till det bästa han kunde åstadkomma.”¹² Denna målsättning var inte till fördel för Böketofta. Mark från Böketofta säljs dels som egna hem och 1923 säljs huvudgården. Den säljs åter 1926 till Otto Rasmusson som varit arrendator på Ängagården under Wrams Gunnarstorp. Otto Rasmusson efterträds av sin svärson Pehrsson 1939. Han efterträds i sin tur av sina två yngsta barn som säljer gården 1989. Den omfattar då 420 hektar som den även gjorde då Otto Rasmusson köpte den.¹³

3.4 Bensige

Bensige övergår till familjen Ramel på Viderup i och med att Charlotta gifter sig med Malte Ramel 1865. Malte Ramel avlider 1882 och Charlotta 1926. Bensige ärvs av dottrarna till deras andre son Gustafs, född 1869 död 1930. De två yngsta dottrarna blir barnlösa och gården ärvs av äldsta dottern Graces Leissners son. Bensige bestod av 376 hektar och idag återstår 200 hektar efter avsöndring av arrendegårdar.

3.5 Kongaö Säteri

Övergår till familjen Ramel på Viderup i och med att Charlotta gifter sig med Malte Ramel 1865. Malte Ramel avlider 1882 och Charlotta 1926. Familjen Ramel säljer Kongaö och köparna styckar upp säteriet 1916 och säljer delarna.¹⁴ Lagfarter visar att A. Melchior och

¹² von Steyern första delen sidan 67

¹³ Intervju med Folke Pehrsson

¹⁴ Rönnebergs, Onsjö & Harjagers Häradsrätt Lagfartsprotokoll vårterminen 1916

Albert Kaloander säljer delar av Kongaö/Vegas 2,25 mantal. I 15 olika köpehandlingar säljs totalt 1,076 mantal för 63 236 kronor. I köpehandlingar som finns i Knutstorps Skogs arkiv finns flera köpebrev från 1920-talet där Kongaö Säteri består av 0,673 mantal. 1921 säljs denna fastighet för 56 000 kronor och 1929 för 47 000 kronor.¹⁵

3.6 Knutstorp

Gösta d.ä. äger sedan sin faders död 1873 huvuddelen av godset. Hans son Claes född 1873 äger sedan sin faster Henriettas död 1887 ett antal arrendegårdar. Claes erhåller avsked ur krigstjänsten 1902 gifter sig 1906 med Ebba Ericsson. Claes och Ebba bor först på Kongagården och flyttar vid Gösta d.ä. död 1910 till Knutstorp.¹⁶

Gösta d.ä. avlider 1910, hans hustru har avlidit redan 1906. Vid deras död levde ännu fyra av deras barn, sonen Claes och tre systrar, se figur 1. Dessa fyra ärver Knutstorp. Yngsta systemen är gift Peyron och löses efter en tid ut av de två övriga systrarna. Äldsta systemen Elisabeth dör ogift 1931. Mellansystemen Harriet gifter sig med Axel Wachtmeister på Kulla Gunnarstorp. Äktenskapet blir barnlöst och Axel avlider 1929. Claes och Ebba får sju barn. Claes bedriver på Knutstorp Sveriges största galopphäststuteri vilket resulterar i konstant dålig ekonomi, dock en utnämning till hovstallmästare 1933. Systrarna Elisabeth och Harriet använder sina tillgångar för att rädda över godset till Claes barn.¹⁷

Samma år som Elisabeth dör säljer Claes hälften av sin del av arrendegodset till sin syster Harriet för 510 415:45 varav 210 451:45 utgör övertagande av lån.¹⁸

1937 ger Claes sin del av godset inklusive Snogeholm till de sju barnen, se figur 1. En årlig livränta på 12 000 kronor skall betalas ut till Claes och Ebba. Ett driftsbolag bildas för driften av Knutstorp med Snogeholm (Snogeholm se nedan). Aktiefördelning:¹⁹

Sebastian af Petersens, ordförande	1 aktie
Harriet	10 aktier
Claes	9 aktier
Ebba	9 aktier
Barnen 7 gånger 3 aktier	<u>21 aktier</u>
Totalt	50 aktier

Claes och Ebbas dotter Ulla dör 1938 och hennes två barn löses ut ur Claes del. Denna process tar flera år att slutföra då Ulla var gift i Tyskland och barnen därmed tyska medborgare.

I december 1944 skänker Harriet sin del i Knutstorp till Claes kvarvarande 6 barn. Krav ställs härvid att mark inte får säljas utan hennes godkännande.²⁰

På våren 1945 efter Claes död i januari löser de fem syskonen ut Gösta d.y. för 250 000 kronor. Härvid säljes plattgården Simmelsberga och de närliggande arrendegårdarna Skoghus

¹⁵ Knutstorp Skogs arkiv

¹⁶ Riddarhusets genealogiska tabeller, version 3.0, 2002 samt Elgenstierna, Gustaf (1927)

¹⁷ Knutstorp Skogs arkiv

¹⁸ Knutstorps Godsarkiv, A1:4

¹⁹ Knutstorps Godsarkiv, A1:4

²⁰ Knutstorps Godsarkiv A 1:4

1 och Skoghus 2 samt Vasatorp 1 och 2, priset är 225 000 + 31 000 + 18 000 + 15 000 totalt 289 000 kronor.²¹ Bilaga 2 innehåller en lista på samtliga arrendegårdar.

I elva år samägs godset av de fem kvarvarande syskonen medan de två yngsta, Rutger och Arvid, ansvarar för driften. 1956 löser dessa två ut övrig tre; Harriet, Blecker och Hilla för 600 000 kronor vardera, totalt 1 800 000 kronor. Bleckert kommenterar beloppet i ett brev till sina syskon att eftersom både han och Arvid gått på Handelshögskolan i Stockholm och den ene är på säljsidan och den andre på köpsidan så är beloppet säkert rimligt.²² Härvid säljs arrendegårdarna Abullabo för 60 000, Benarp för 175 000 och Lunnahus för ett okänt belopp samt godsets kreatursbesättning, se figur 1 och 2.

Dessa familjeaffärer synes ha gjorts till marknadsvärde för det hårt skuldsatta godset. Beskrivningar med kopior av detta finns i både godsarkivet och i övriga familjearkiv. Efter 1945 inträder en ny period i godsets historia, det kostsamma stuteriet avvecklas direkt efter Claes död. I och med detta börjar godset visa plusresultat och pengar frigörs så att delägarskaran kan minskas 11 år senare. Precis som framgår gällande Snogeholm nedan är detta en period när ett gods som drivs utan lyxkostnader, ett företag som kan förränta sitt marknadsvärde.²³

1972 delar Rutger och Arvid godset i två delar, huvudgården och en fristående skogsdel. 1976 överlåter Rutger huvudgården till sin yngste son. Redan vid delningen 1972 överlåter Arvid sin del till sina fem barn. 1986 övertar Arvids två äldsta söner sina syskons andelar. Dessa senare övergångar gjordes till priser baserade på taxeringsvärdena som var den vanliga metoden vid familjeöverlåtelser av gods under andra halvan av 1900-talet med sitt mycket kostsamma skattesystem för denna typ av verksamhet. Kalkyler som finns både i godsarkivet och olika familjearkiv visar att man även ansåg att det var svårt att förränta taxeringsvärdet.

3.7 Genusperspektiv

Kvinnors ägande av fast egendom har varit begränsad i Sverige, sammanfattningsvis gällde under den berörda tidsperioden följande: ”Även om kvinnor förr kunde äga jord och skog, fick man inte förvalta sin egendom så länge man inte var myndig. Trots att ogifta kvinnor kunde bli myndiga 1863 (vid 25 års ålder) dröjde det ända till 1921 innan mannens målsmanaskap över hustrun avskaffades. De kvinnor som gifte sig 1921 och senare fick därmed rätt att förvalta sin egendom. Om giftermålet skett före 1921 hade mannen fortfarande förvaltningsrätt till den fasta egendomen (förvärvad före 1921) och inte förrän 1950 upphörde dessa övergångsbestämmelser.”²⁴

Genomgången av arvskiftena på Knutstorps Gods från 1873 till idag visar att både söner och döttrar ärvt mark. 1873 ärvde sönerna huvudgårdarna Knutstorp och Tistad, men döttrarna ärvde betydande säterier som Nääs och Kongaö. I fallet Kongaö blir Malte Ramel ägare eftersom Charlotta är en gift kvinna. Henriette som är ogift blir själv ägare till Nääs. I arvsskiftet efter Henriette ärvs marken av bröder och brorsöner medan de får avstå kapital till kvinnorna.²⁵

²¹ Knutstorp Gårds arkiv

²² Knutstorp Skogs arkiv

²³ Knutstorp Gårds arkiv

²⁴ Skogseko nr 4, 2003 sidan 13

²⁵ Viderups godsarkiv

I arvskiftet efter Gösta d.ä. ärver Claes huvudgården Knutstorp medan hans systrar tilldelas betydande markområden. Agnes som gift sig 1897 representeras då av sin make Knut Peyron medan Harriet som gift sig 1917 med Axel Wachtmeister blir änka tidigt och styr över sina tillgångar även om mycket används för att rädda hennes brors dåliga ekonomi.²⁶

I nästa generation finns fyra söner och tre döttrar och som framgår blir dessa döttrar ekonomisk behandlat helt som sönerna förutom att de inte deltar i godsets förvaltning. I styrelseprotokollen från 1930-talet och fram till 1956 är det Harriet Groths man som deltar och inte Harriet. Ulla är gift i Tyskland och kan svårligen närvara, som framgår av figur 1 så avlider hon redan 1938 genom en olyckshändelse. Hilla blir tidigt änka och företräder sig själv. Det framgår också av protokollen att det aldrig fanns en tanke på att någon av systrarna skall ha någon position i förvaltningen av godset.²⁷

I fallet Bensige så ärvs inte Charlotta av sin son Gustaf Ramel utan egendomen går direkt till hans tre barn som alla är döttrar.²⁸

I uppdelningen efter Rutger och Arvid är döttrarna inte intresserade av att bli godsförvaltare och de löses ut på samma premisser som de söner som ej heller önskar bli godsförvaltare.²⁹

Gemomgående är att döttrarna har behandlats så likvärdigt med männen som arvslagstiftningen krävt men de har inte givits något utrymme i godsets förvaltning.

3.8 Snogeholm

Under slutet 1920-talet ägnade sig Claes åt vissa fastighetspekulationer. Tillsammans med Harald Wiens, Löberöds slott, ägdes först Äskeröd 1926-29 och sedan Kvesarum, avstyckningar gjordes och resterna såldes. Dessa affärer gav förtjänst.³⁰

Därefter inköptes Snogeholm omfattande 794 hektar 1928, Axel Wallenberg deltog som borgensman. Claes sålde 1930 till två danska bröder med affären återgick 1933. Sonen Bleckert övertog förvaltningen 1934. Slottet såldes 1937 för 50 000 kronor. 1938 överlåter Claes godset på sina sju barn. Bleckert löser till sig sina syskons andelar och tillträder som ensam ägare den 1 januari 1939. Priset sätts till 460 000 kronor. Då skulderna är betydande erhåller syskonen endast 14 285 kronor vardera. Beloppet skulle förräntas med 4 procent och betalning kunde ej krävas förrän Bleckert fått sin del av Knutstorp inlöst.³¹ Snogeholm var alltså belånat näst intill hela sitt marknadsvärde.

Bleckert säljer till Malmöhus läns landsting 1965 för 6 miljoner kronor. Det gick alltså att förränta ett gods hela marknadsvärde med dess avkastning från slutet av 1930-talet. En fördel var dock att godset saknade slott. Bleckert anger att huvudanledningen till att han säljer är att han lyckats utveckla godset väl och den stundande reavinsskatten kommer ta en för stor del av det han har skapat.³²

²⁶ Knutstorp Gårds arkiv

²⁷ Knutstorp Skogs arkiv

²⁸ Viderups godsarkiv

²⁹ Knutstorps godsarkiv och Knutstorp Skogs arkiv

³⁰ Knutstorp Gårds arkiv

³¹ Knutstorp Gårds arkiv

³² Knutstorp Gårds arkiv

3.9 Knutstorps Gods marker per ägoslag

1911 till 1913 gjordes en kartering av socknarna. Till de kartor som upprättades gjordes en fördelning på ägoslag och ägare/brukare. Genom att föra över uppgifterna i ett excelark har sedan motsvarande mark kunnat identifieras i Jordbrukskalendern 2003. Fastigheterna i 2003-års version har alltså delats upp på de fastigheter som fanns 1911 till 1913. 2003 var sista året som Kågeröd och Konga socknar var skilda åt så att en kontroll mot socknarnas totala yta kunde göras.

Tabell 4. Innehavet fördelat per socken och större innehav per ägoslag 1911-12.^{33, 34}

Hektar/enhet	Åker	Park o äng	Mossar o kärr	Skog o bete	Impe-diment	Tomter o vägar	Vatten	Totalt
Kågeröd								
Bensige	112	38	8	209	1	5	3	376
Böketofta	351	72	8	326	3	15	5	780
Simmelsberga	334	8	27	154	5	11	2	541
Olstorp	54	3	0	76	1	2	0	136
Knutstorp	1 031	92	152	1 923	13	51	8	3 270
Summa	1 882	213	195	2 688	23	84	18	5 103
Konga								
Kongagården	574	32	80	635	2	22	5	1 350
Kongaö	175	20	45	298	1	7	3	549
Summa	749	52	125	933	3	29	8	1 899
Torrlösa								
Storegård	72	0	0	69	1	2	0	144
TOTAL	2 703	265	320	3 690	27	115	26	7 146
Andel i %	37,8	3,7	4,5	51,6	0,4	1,6	0,4	100

Tabell 5. Denna innehåller ett utdrag ur tabellen ovan i den högra delen och en sammanräkning av Jordbrukskalendern 2003 till vänster.³⁵

Hektar/enhet	Areal 2003	Varav Åker	Åker 1911-12	Förändring	i %
Kågeröd					
Bensige	376	138	112	+26	+ 23,2
Böketofta	780	480	351	+129	+ 36,8
Simmelsberga	541	378	334	+44	+ 13,2
Olstorp	136	50	54	-4	- 7,4
Knutstorp	3 270	705	1 031	-326	- 31,6
Summa	5 103	1 749	1 882		
Konga					
Konga Gård	1350	477	574	-97	- 16,9
Kongaö	549	142	175	-33	- 18,8
Summa	1 899	619	749		
Torrlösa					
Storegård	144	86	72	+14	+ 19,4

³³ Rikets allmänna kartverk 1911 till 1913

³⁴ Jordbrukskalendern 2003

³⁵ Jordbrukskalendern 2003

TOTAL	7 146	2 454		2 703	249	- 9,2
Andel i %		34,3		37,8		

Andelen åker har alltså minskat under dessa 100 år dock marginellt vad avser helheten. Skillnaderna mellan de olika enheterna är däremot mycket stora. Från minus 32 procent avseende Knutstorp till plus 36 procent för Böketofta. Kågeröds utbyggnad har tagit mark i anspråk huvudsakligen från Knutstorpsdelen. Den mest betydande faktorn som synes ha påverkat om det skett en ökning/minskning är jordens brukningskvalitet, där ökningen finns i den bättre jordbruksbyggden. Detta är i de delar som ligger längst i söder och samtidigt längst från Söderåsen.

Vid en jämförelse med genomförda skogsplanteringar på 1960-talet och i samband med omställning 90 under första halvan av 1990-talet måste det ha skett en överföring från andra ägoslag till åker under första halvan av 1900-talet. Vad som skett under 1900-talet är att våtmarker dikats ut och betsmarkerna uppodlats eller skogsplanterats. Det blir därför en naturlig ökning av skogsmarken i skogsbyggden och av åkermarken i jordbruksbyggden.³⁶

4 Försäljning av mark och arrendegårdar

4.1 Inledning

1900-talets första sextio år kännetecknas av att mark avsöndras från Knutstorps Gods. Huvuddelen av den mark som tilldelats syskon i 1873 års arvskifte säljs av och huvuddelen av arrendegårdarna säljs från godset, se bilaga 2. 1905 infördes låneformen egnahemslån och dessa användes i flera fall som finansieringskälla av köparna, speciellt i början av perioden. Enheterna som säljs före 1930-talet då denna låneform var vanligare är ofta mindre än de som säljs senare. Det säljs sällan enbart mark utan det är normalt en existerande brukningsenhet. Köpare är normalt den arrendator som redan brukar enheten. Priserna blir härmed inte maximalt vad som kan uppnås på en fri marknad. Risken med detta förfaringssätt är att arrendatorn direkt säljer vidare och tar hem en vinst. Detta synes endast ha skett i två fall nämligen Lunnahus och Björnåker som de köpande arrendatorerna direkt sålde till Kågeröds trä- och spannmålshandlare.³⁷

Kågeröds samhälle ligger i huvudsak på mark som tidigare tillhört Knutstorp. Detta innebär att det under hela 1900-talet löpande har sålts tomter i byn för betydande belopp. Dessa belopp är dock små i förhållande till belopp som influtit vid arrendegårdsförsäljningen.³⁸ Försäljningarna inom Kågeröds samhälle behandlas inte vidare i uppsatsen.

4.2 Försäljningar finansierade med egnahemslån³⁹

En del av de mindre försäljningarna finansierades av köparna med egnahemslån. År 2004 skrev jag en C-uppsats vid Ekonomisk-historiska institutionen vid Lunds Universitet med titeln "Landsbygdens egnahem i Malmöhus Län 1905-1940." Underlaget till avsnittet om egna hem i denna uppsats är hämtat från uppsatsen 2004 och det analysarbete som utfördes till den uppsatsen. Egnahemslån innebar att staten erbjöd lån till personer som ville köpa en mindre gård eller ett markstycke för att bygga en mindre gård. Det kunde även ske för byggande av en bostad på en tomt men denna företeelse var vanligare i städerna utkanter.

³⁶ Jordbruk och skogsbruk i Sverige sedan år 1900

³⁷ Persson, Per-Erik, intervju 2015

³⁸ Knutstorp Gårds arkiv

³⁹ Wachtmeister, Fredrik 2004

Låneformen var tillgänglig från 1905 till 1940. I bilaga 1 i finns en uppställning av de egnahemslån som gavs till ägare av mark som sålts från Knutstorp antingen i samband med låneansökan eller tidigare.

Claes säljer två fastigheter i Kågeröds socken och 5 i Konga. Hans systrar säljer en fastighet i Konga socken. Totalt omfattades 92,5 hektar. Ett lån för en fastighet på 11,2 hektar återkallas. Försäljningarna består av markförsäljning i Tranerödsområdet där även Vestmark säljer. Fastighetssäljare Vestmark var en fastighetsspekulant som köpte upp gårdar och styckade dem. Han var verksam i stora delar av Malmöhus län. I detta fall köper han Traneröds fastigheten av Adolf och Hulda Olsson men söker aldrig lagfart själv utan paret Olsson står i lagfartsregistret som säljare. Claes har sålt mark i Traneröd redan 1916, se bilaga 2. De övriga är försäljningar av befintliga gårdar som även finns upptagna i arrendegårdslistan i bilaga 2.

I Konga socken gäller lånen Hundseröd 1909, Lilla Ebbarp 2:3 (Surrevadshus) 1913, Konga 4:5 (Lunnanäs) 1925. Konga 11 (Klintahus) har Claes sålt redan 1921 och denna del säljs sedan till Albert Löwgren, gården finns fortfarande i familjen Löwgrens ägo. Lilla Ebbarp 2 är en avstyckning från Surrevadshus som Nils Persson köpt 1913.

I Kågeröds socken ges tre lån i området strax söder om Knutstorps huvudgård som benämns Hägnaden. Det gäller Knutstorp 5:7 (Storegårdshus), Trunhem 1:3 och Knutstorp 5, denna sista fastighet har Claes sålt redan 1913.

Fredrik Claesson är den som säljer flest fastigheter finansierade med egnahemslån, totalt 13 stycken omfattande 62 hektar, dessa marker har tillhört Böketofta. Huvuddelen av dessa fastigheter ligger längs väg 109 från Kågeröds samhälle och västerut. De flesta av dessa finns kvar som hästgårdar idag. Detta gäller även för gården Tröskeberg som ligger i sydvästra delen av Böketofta.

För Charlotta Ramels del rör det sig om två fastigheter under Bensige. För Wega 1 lån nummer 470 gäller att familjen Ramel sålt Kongaö före 1917 till ett par spekulanter som styckade egendomen. I Lagfartsregisteret VT 1916 står Carl Johansson som köpare och Kaloander och Melchior som säljare och priset uppges till 7 000 kronor för 0,117 mantal. Samme Carl Johansson står som låntagare i egnahemsregisteret, med lånebeloppet 5 500 kronor, enligt bilaga 1.

Vid studium av fastighetskartor och i naturen finns det ett par områden till i de berörda socknarna där fastigheter uppvisar en egnahemskaraktär, mindre fastigheter ganska systematiskt utlagda i ett sammanhållet område. Att det inte finns egnahemslån i arkiven på dessa fastigheter kan bero på två saker dels att det inte söktes lån och dels att lånen gavs före 1916 via Malmöhus Läns Egnahemsförening vilka saknas i arkiven. Två områden är troliga, dels övriga delar av det område i Kågeröds socken där Claes sålde fastigheter till egna hem, benämnt Hägnaden. I detta område sålde Claes ett antal fastigheter 1913, benämnda Knutstorp 5 i bilaga 2. Det andra området ligger i västra delen av Simmelsberga som bildar en tunga in i Ekeby församling, gällande dessa fastigheter finns inget underlag i Knutstorpsarkiven.

Bjärnarp som innefattar ett knappt mantal skattejord, denna skattejord synes ha legat inklämd mellan Knutstorp och Trolleholm, i södra delen av Konga socken köptes av Malmöhus läns

egnahemsförening och styckades ut till egnahem. Fyra lån togs 1917 och de övriga var troligen före detta år men dessa register finns ej kvar i riksarkivet.⁴⁰

Ägarna till egnahemslånefinansierade fastigheter kan betraktas som en separat ägarkategori. Dessa fastigheter var för små för att försörja en familj och tanken med dem var att ägaren skulle lönearbeta vid sidan om, till exempel med skogsarbete. Studerar man dessa fastigheter idag finns huvuddelen kvar i sin ursprungliga storlek. De har blivit små bostadsgårdar i många fall så kallade hästgårdar. Modellen med små gårdar vars ägare arbetade på annat håll var tydligen mer bestående än vad som kunde anas när låneformen infördes i början av 1900-talet. Att gårdarna är så pass små betraktar denna köparkategori endast som en fördel då de har tillräckligt med mark för att hålla några hästar men inte så mycket att det blir besvärligt att sköta. I området Bjärnarp i södra delen av Konga socken, området har inte tillhört Knutstorp, har det idag byggts ett ridhus vilket ännu tydligare visar att boendeformen hästgårdar passar väl in på egnahemmen idag.

Dessa gårdar har inte köpts av andra lantbrukare under perioden 1960-1990 som kan kännetecknas som perioden då familj jordbruken storleksrationaliserades. Detta är troligen orsakat av att bostaden utgjorde en stor del av enhetens värde så den var inte intressant att köpa för en lantbrukare som önskade utveckla sitt företag.

4.3 Arrendegårdsförsäljning

4.3.1 Knutstorps arrendegårdsförsäljning

I Knutstorps Gårds arkiv finns sammanställning över försålda arrendegårdar från 1918 och framåt. Fram till 1935 inskrevs jaktservitut i 50 år vid försäljningarna. Gällande försäljningar före 1925 finns dessa endast som sammanställningar över jaktservitut i Knutstorps Skogs arkiv. Dessa sammanställningar över arrendegårdar finns i bilaga 2. Som framgår av listan så är försäljningsaktiviteten varierande över tiden med fokus 1910-talet, andra halvan 1930-talet och 1945. Det är olika familjemedlemmar som säljer, dels Claes och dels systrarna. Av handlingarna i samtliga Knutstorpsarkiv framgår dock att de inflytande intäkterna används till Claes familj och hästar.

Första försäljningsperioden är efter Gösta d.ä:s död 1910 och synes sedan fortgå fram till 1920-talet. Varefter en lugn period inträder fram till 1935.

Claes son nummer två, Bleckert, kommer hem till Knutstorp 1934, efter avslutade studier på Handelshögskolan i Stockholm, för att söka sig arbete. Han är då 24 år gammal och finner ett gods i en bedrövlig ekonomisk situation vilket han beskriver i brev till sin sväger Carl-Erik Groth 1957.⁴¹ Han upprättar en lista över arrendegårdar som kan säljas om de inbringat tillräckligt högt pris. Tillräckligt högt pris definierar han som ett belopp som vid 4 procent ger en förräntning som är högre än fem sjättedelar av arrendeintäkten. Han menar att en sjättedel av arrendet åtgår för administration av arrendegårdarna.⁴² När denna lista, innehållande 28 gårdar, sammanläggs med listan över sålda arrendegårdar från 1918 och framåt⁴³ framgår det att det vidtas en intensiv försäljningsvåg. Av dessa 28 gårdar såldes 17 stycken mellan 1935 och 1939. Därefter ytterligare 7 stycken 1944 till 1946 i samband med arvskiftet efter Claes. Bleckert skriver ingenting om förväntade värdeökningar på jordbruksmark samtidigt som han

⁴⁰ Jordbruksverkets Egnahemsavdelning E II a nr 1-15

⁴¹ Knutstorp Gårds arkiv

⁴² Harriet Wachtmeisters arkiv

⁴³ Knutstorp Gårds arkiv

är mycket noggrann med att skog inte får säljas då den har en bra avkastning och stora förväntade framtida värden.⁴⁴ Det finns inte några analyser som jämför alternativet att sälja skog istället för arrendegårdar.

De sista försäljningarna sker i slutet av 1950-talet i samband med att Rutger och Arvid löser ut resterande syskon. Efter 1960 har åkerjorden istället förts över till huvudgårdens drift i samband med arrendenas upphörande. Av bilaga 2 framgår även vad utvecklingen blivit för de arrendegårdar som inte såldes.

Det var normalt arrendatorerna som var köpare av fastigheterna. Finansieringen skedde med lån, dock kunde säljaren lämna viss del av köpeskillingen på revers. Räntan på sådan revers synes ha varit förhållandevis hög för att göra det intressant för köparen att lösa in den. I fallet Lunnanäs 1925 framgår det av kontraktet att restskulden skall lösas när köparen erhåller egnahemslån. I kontrakt från 1935 får köparen möjlighet att betala en del av köpeskillingen med ränta på 4,5 procent och årlig amortering av skulden. I kontrakt från 1944 och 1955 betalas hela köpeskillingen vid tillträdet.⁴⁵ Det sker alltså en utveckling där köparen efter mitten på 1940-talet kan erhålla finansiering för hela köpeskillingen i låneinstitut.

4.3.2 Arrendegårdarnas värdeutveckling

Under första halvan av 1900-talet då avvecklingen av arrendegårdarna genomfördes köptes de ofta av arrendatorn eller någon jordbrukare som var arrendator på någon annan gård i närheten. Dessa köp kunde normalt ske utan tillgång till annat kapital än det driftskapital som jordbrukaren hade i sin befintliga drift. Idag räknar man oftast med att hälften av ett gårdsköp måste finansieras på annat sätt än genom gårdens avkastning. För att belysa utvecklingen görs här en sammanställning över gårdar där arealen som såldes vid givet årtal kan kopplas till en taxeringsenhet år 2003. Gårdarna kan följas även 2015 vilket ger en bild av de senaste årens värdeutveckling. Enligt fastighetstaxeringsreglerna skall ” -Taxeringsvärdet motsvara 75 procent av fastighetens bedömda marknadsvärde två år före fastighetstaxeringen.”⁴⁶ Därför har en kolumn skapats där tax 03 dividerats med 0,75 vilket då skulle innebära det tänkta marknadsvärdet år 2001.

Tabell 6. Exempel på sålda arrendegårdar med taxeringsvärdesutveckling under 2000-talet.

Gård	Hektar	Såld	Pris	Per ha	Tax 03	/0,75	Per ha	Tax 15
Stora Åkarp	60,0	1910	23 500	392	2 395	3 193	53 217	4 179
Hundseröd	62,0	1910	17 250	278	1 677	2 236	36 065	3 916
Lilla Ebbarp 2:4	33,1	1912	16 000	483	2 603	3 471	105 182	2 653
Lilla Ebbarp 2:2	21,9	1918	25 000	1 136	1 687	2 249	102 227	1 719
Lunnanäs	26,0	1925	7 000	269	991	1 321	50 808	2 524
Nygård	50,0	1935	36 000	720	2 427	3 236	64 720	6 567
Olstorp	75,0	1936	67 000	893	2 648	3 531	47 080	7 769
Åkersberg	26,0	1937	19 500	750	1 044	1 392	53 539	3 203
Risagården	22,0	1943	27 000	1 227	1 156	1 541	70 045	3 433
Orröd	76,0	1944	64 000	842	2 505	3 340	43 947	7 073
Abullabo	33,0	1959	60 000	1 818	1 908	2 544	77 091	4 746
Benarp	48,0	1959	175 000	3 645	1 784	2 379	49 562	5 410
Summa					22 825			53 192

⁴⁴ Knutstorp Skogs arkiv

⁴⁵ Knutstorp Gårds arkiv

⁴⁶ Skatteverkets hemsida

I denna tabell avviker Lilla Ebbarps utveckling från övriga. Detta tyder på att ägarens mål för taxeringsvärdet har stor betydelse, se tabell 7. Detta innebär att försiktighet får användas då man använder taxeringsvärdet som värdeämätare. Används istället siffror där många enheter summeras blir felet mindre, det bör vid tillräckligt många enheter helt försvinna då för höga och för låga värden kommer att skapa ett korrekt genomsnittsvärde. Det är helt tydligt från summorna 2003 och 2015 att det har skett en kraftig värdestegring på senare år.

Tabell 7. Dagens taxeringsenhet Lilla Ebbarp 2:4 jämförs med några närliggande enheter

Fastighet	Areal	1993	1997	2003	1997-2003	2015	2003-15
Lilla Ebbarp 2:4	66	3 687	3 822	5 103	34%	4 913	-4%
Stora Åkarp 1:3	60	1 668	1 647	2 395	45%	4 179	+75%
Hundseröd, Konga 17:11	62	942	925	1 677	81%	3 916	+134%
Lunnanäs, Konga 4:5	26	668	656	991	51%	2 524	+155%

Lilla Ebbarp är exempel på en ägare som har eftersträvat ett högt taxeringsvärde som sedan säljer till en som eftersträvar ett lågt taxeringsvärde. Fastigheten såldes 1998 för 3 miljoner kronor vilket endast var 78 procent av taxeringsvärdet. Närliggande fastigheter som Hundseröd och Lunnanäs är exempel där ägaren inte gjort något aktivt för att påverka i någon riktning de senaste åren. I fallet Stora Åkarp skedde ett ägarskifte år 2000 till ett pris av 3 miljoner kronor vilket motsvarar 182 procent av taxeringsvärdet. Den nye ägaren har vid senare taxeringar eftersträvat ett lågt taxeringsvärde. Detta uppnås genom att minska virkesvolymen i skogsplanen, ange sämre bruknings- och dräneringsklass på åkerjorden, överföra åker till bete samt genom att döma ut ekonomibyggnaderna. Både i fallet Lilla Ebbarp och Stora Åkarp visar det sig att en ägare som eftersträvar ett lågt taxeringsvärde får det. Detta tyder på att taxeringsvärde inte är ett tillförlitligt instrument att använda för att bedöma värdeutveckling på enskilda lantbruksfastigheter.

Regelrätta affärer på marknaden där fastigheten bjudits ut med efterföljande budgivning måste bedömmas som en bättre spegling av marknadsvärdet. Problemet i detta fall är att som framgår ovan så har prisutvecklingen sedan 1997 varit kraftigt stigande. Detta synes vara en effekt av flera faktorer. Ändringen av jordförvärvslagen 1991,⁴⁷ EU-inträdet 1995 och de fallande räntorna. Nedanstående tabell visar affärer som har skett i Kågeröd och Konga socknar som avser mark som tidigare tillhört Knutstorps Gods.

Tabell 8. Affärer gjorda på gamla Knutstorpsgårdar under senare tid.

Fastighet		År	Hektar	Pris tkr	Kr/ha	Tax 15	Taxering svärde/ha
Böketofta 10:1		1989	420	12 000	28 571	38 888	92 590
Kongaö1:20mfl		1995	155	6 000	38 710	10 694	68 994
Lilla Åkarp 2:13		1997	57	1 400	24 561	3 094	54 280
Konga 17:12	Hundserödshus	1997	22	1 250	56 818	1 686	76 636
Långaröd 2:4	Kuskahus	1997	35	1 735	49 571	5 232	149 485
Håkantorps 1:1		1997	54	2 130	39 444	splittrad	
Lilla Ebbarp 2:4		1998	66	3 000	45 455	4 913	74 439
Bögerup 1:4	Inkl Svartingstorp	1998	66	2 985	45 227	5 478	83 000
Knutstorp 5:19	Hägnaden	1998	17	800	47 059	1 557	91 588
Stora Åkarp 1:3		2000	60	3 000	50 000	4 179	69 650

⁴⁷ Emil Leander, sidan 22

Konga 12:7	Mossagården	2006	53	3 500	66 038	3 308	62 415
Långaröd 1:24	1:15,18 &19	2011	40	3 300	82 500	2 542	63 550
Risagården		2012	22	3 400	154 545	3 433	156 045
Ryckin		2012	22	2 860	130 000	splittrad	

Av listan framgår att direkt efter EU-inträdet skedde ett flertal affärer. I fallen Håkantorps, Lilla Åkarp och Stora Åkarp avvecklades mjölkproduktionen i samband med försäljningarna. I budgivningen på Långaröd 1:24 och Ryckin var det samma köpare som bjöd och den som inte fick Långaröd fick Ryckin. Båda budgivarna är grannar till de berörda fastigheterna.⁴⁸

Böketofta, Hundserödshus, Knutstorp 5:19 och Håkantorps har köpts av köpare som är nya markägare i socknarna. Alla de övriga har sålts till grannar. Håkantorps såldes till en lantbrukare med mjölkkor väster om Kågeröds socken så att han kunde säkra sitt behov av foder då han utökade sin kobesättning. Några år senare pensionerade han sig och gården såldes ånyo, nu till en granne. Knutstorp 5:19 såldes till en släkting för 800 tusen kronor trots att en granne bjudit 880 tusen kronor. Det är alltså en helt övervägande del som säljs till grannar.

Några gårdar har sålts i närtid samtidigt som avtalen finns gällande när de såldes från godset så att det går att klarlägga att de har samma omfång vid båda tillfällena. I fallet Lilla Ebbarp har köpeskillingen fördelats ut i proportion till antalet hektar på de ursprungliga enheterna. Inflationsjustering har skett med hjälp av tabellen KPI, historiska tal 1830-2014 på SCB:s hemsida.⁴⁹ Börsindexutvecklingen har tagits från Riksbankens hemsida,⁵⁰ sista året i Riksbankens index är 2006 vilket använts i fallet Risagården då index 2006 och 2012 är i stort sett desamma efter det stora fallet 2008. Det är också intressant att konstatera att den starka utvecklingen på Stockholmsbörsen började i början av 1980-talet då index var 4,2. 1907, 1911 och 1918 stod index i 1 och sedan föll det för att först 1954 passera 1,0 igen. 1990 var index 43, år 2000 var det 225 varefter den föll för att 2006 nå upp till 215.

Tabell 9. Jämförelse mellan några gårdars värdeutveckling i relation till KPI och aktiebörs.

Fastighet	Såld år	Pris kr	Köpt	Pris tkr	Inflationsjust. försäljningspris (kr)	% av pris	Börsindexjusterat (tkr)
Stora Åkarp 1:3	1910	23 500	2000	3 000	928 720	31	5 857
Lilla Ebbarp 2:4	1912	16 000	1998	2 000	590 720	30	1 908
Lilla Ebbarp 2:2	1918	25 000	1998	1 000	364 500	36	2 818
Risagården 1.1	1943	27 000	2012	3 400	500 310	15	5 793
Orröd 2:1	1944	64 000	1996	3 800	958 720	25	8 788

Det var uppenbarligen en dålig affär att sälja gårdarna om man ser till inflationsutvecklingen. Med de senaste årens utveckling av markvärdena var försäljningarna av arrendegårdarna en mycket dålig affär.⁵¹ Det kan därvid konstateras att de gårdsägare som avvecklade i samband med EU-inträdet också gjorde en felaktig bedömning. Ser man det istället i relation till börsutvecklingen har denna gått bättre så den som sålt 1980 och sedan placerat på börsen och inte rört pengarna så hade det varit optimalt.

⁴⁸ Knutstorp Skogs arkiv

⁴⁹ SCB.se

⁵⁰ Riksbanken.se

⁵¹ Knutstorp Skogs arkiv

4.3.3 Arrendegårdsutveckling

Arrendegårdarna som sålts från Knutstorp har varit ganska opåverkade till sin geografiska utbredning under 1900-talet. Dock skedde under 1960 till 1980-talet en viss rationalisering i och med att lantbruksnämnderna drev på en utveckling mot bärkraftigare familjejordbruk.⁵² Detta innebar vissa sammanslagningar av gårdar alternativt uppdelningar av gårdar på grannar. Dessa skedde till av staten fastställda priser och till de köpare som Lantbruksnämnderna ansåg lämpade. Större enheter fick inte expandera så det uppstod ett tak för hur stor effektiviseringen kunde bli. Många gods förde över arrendejorden under godsdriften, när en arrendator slutade under denna period. Detta resulterade naturligtvis ibland i tvister mellan markägare och arrendator. Detta skedde inte på Knutstorp då huvuddelen av arrendegårdarna sålts innan denna period inleddes. Sammantaget skedde det en storleksrationalisering inom bägge ägarkategorierna gods och gårdar. När det gällde ägarkategorier storgårdar var denna möjlighet stängd för det fanns inga arrendegårdar att ta in och de fick inte köpa mer mark.

Under denna tid så köpte kyrkan Kongagården från den storgårdsägare som köpt den från Knutstorp. Att kyrkan kunde göra detta berodde på att Mariakyrkan i Helsingborg sålde sina marker utanför staden till stadens expansion och därmed fick rätt att köpa utbytesmark. Denna utbytesmark blev Kongagården och Svinalejet vilka Knutstorp sålt 1935 respektive 1916. I rationaliseringssyfte lades Konga prästgårdsarrende ihop med den angränsade Kongagården i slutet av 1900-talet. Vid denna tid såldes även Svinalejet till staten för att ingå i Söderåsens Nationalpark.

Först i och med EU-inträdet 1995 har en kraftig strukturrationalisering tagit vid, vilket framgår av de många köp som gjorts. Denna har även möjliggjorts i och med att regleringen i Jordförvärvslagen tagits bort. De enheter som vuxit är Böketofta, Simmelsberga och Knutstorps Skog. Dessa enheter tillhörde redan vid EU-inträdet de största i socknarna och hade därför goda förutsättningar att expandera genom markköp när markanden blev friare. Det snabbt fallande ränteläget bidrog även till denna möjlighet. Dock har denna situation snabbt förändrats i och med att prisökningar har skett i takt med räntesänkningarna. Antalet fastigheter som bjuds ut till försäljning har också minskat

4.4 Genusperspektiv

I denna fråga är det intressant att analysera om mannen eller kvinnan i arrendatorsfamiljen eller båda köper gårdarna. Av de kontrakt som funnits tillgängliga är det normalt mannen ensam som köper. Följande undantag finns.⁵³

- Fru Ingeborg Lindberg, Östervärnsgatn 15, Malmö köper Vasatorp II, 1939.
- Hans Olofsson och hans tillämnade maka Inga-Stina Andersson köper Abullabo, 1955.

Inga-Stina blev även arvtagare till sin föräldragård, Smedjegården, gränsande till Abullabo som friköpts 1938.

Taxeringsuppgifterna från 2015 visar att idag är hustrun ofta delägare i gårdarna.⁵⁴ Ägandet av gårdarna har alltså övergått till att vara mer likställt. Detta förhållande råder däremot inte för gods och storgårdarna. Det är endast Kongagården som ägs gemensamt av man och hustru, de övriga endast av männen. Det mer likställda förhållandet kan bero på att när det

⁵² Ivarsson, Rune

⁵³ Knutstorp Gårds arkiv

⁵⁴ Jordbrukskalendern 2015

gäller gårdarna så har boendedelen blivit den större delen av gårdens värde och båda parter arbetar utanför gården för familjens huvudsakliga intäkter. I fallet Kongagården har den nyligen friköpts från kyrkan av den tidigare arrendatorsfamiljen vari både man och hustru är lantbruksutbildade och aktiva i verksamheten.⁵⁵

5. Verksamhetsinriktningar

5.1 Möjliga inriktningar

Vid 1900-talets början var både arrendegårdarna och huvudgården gårdar med komplett verksamhet innehållande djur av alla slag, foderproduktion till dessa och om inte djuren var i sådant antal att de åt allt foder såldes överskottsfoderet. Mjölken och djuren var normalt slutprodukten för en gård. Vid övergången till 1960-talet tog mekaniseringen fart i lantbruket. Detta fick till följd att det uppstod en specialisering av gårdarnas verksamhet. Det kunde innebära olika djurslag eller spannmål till avsalu.⁵⁶ Vid huvudgården bedrev Claes Wachtmeister även uppfödning av galopphästar. Denna verksamhet krävde stor produktion av hö och havre. Intäkterna från hästarna stod inte i proportion till kostnaderna för personal och foderproduktion. Den viktigaste intäktskällan för godset vid sidan av arrendeintäkterna var skogsbruket. Det förekom även vid olika tillfällen andra verksamheter av mer industriell karaktär. För arrendatorer och gårdsägare var lönearbete den möjliga sidointäkten. Nedan behandlas de verksamhetsdelar som normalt förknippas med jordbruksföretag under 1900-talet.

5.2 Spannmål

Spannmål var tidigare stommen i verksamheten på alla gårdar där den sedan användes som foder åt djuren. Normalt fanns alla djurslag på alla gårdar. Idag ser vi specialisering inom djurproduktionen och de gårdar som inte har djur fokuserar på spannmål. Denna fokusering är tydligare nedanför åsen där jordarna avkastar betydligt bättre än på åsslutningen samtidigt som brukningsförhållandena är bättre. På åsslutningen där det är vanligare med dikor förkommer spannmålsodling både konventionellt och ekologisk då vall och spannmål är en bra kombination i ekologisk odling. Observationer i naturen visar att det inte är några större skillnader mellan olika ägarkategorier inom detta område.

5.3 Kor för mjölk och nötköttproduktion

Mjölkkor var en naturlig del av gårdsverksamheten under huvuddelen av 1900-talet. Huvudgården var tidigt ute när de avvecklade denna produktionsgren redan 1956. Det skedde sedan en kontinuerlig avveckling på gårdarna på den bättre jorden för att sedan även ske längre upp på åsslutningen. I och med EU-inträdet och den gemensamma jordbrukspolitiken från och med 1995 tog nedläggningen ny fart på åsen. Några år in på 2000-talet slutade den siste mjölkproducenten på alla de gårdar som tidigare ingått i Knutstorps Gods. År 2015 finns det inte någon mjölkproducent kvar i varken Kågeröds eller Konga socken.

När en lantbrukare lägger ner sin mjölkproduktion så väljs normalt en av två vägar, antingen försäljning av gården eller så övergång till dikor. Dikor är kor som producerar en kalv om året och endast tillräckligt med mjölk för denna kalv. Tjurkalvarna och kvigkalvarna med sämre utvecklingsförutsättningar föds upp och slaktas i en ålder mellan 13 och 30 månader. Det är idag vanligt med dikor på gårdarna på de sämre markerna på åsslutningen. Dikoproduktionen innebär att markerna används till bete och odling av vall som ensileras för att utgöra foder på

⁵⁵ Knutstorp Skogs arkiv

⁵⁶ KSLA 2011

vintern. Knutstorps Skog bedriver den största dikoverksamheten i området och nyttjar härvid stallar på ett antal arrendegårdar som köpts på senare tid. Dessa är Kongaö Säteri, Stora Åkarp, Lilla Åkarp och Lilla Ebbarp, samt Möllarps Säteri som också ligger i Kågeröds socken men ej tidigare tillhört Knutatorp. Dikoverksamhet erhåller extra ersättningar i den jordbrukspolitik som nu bedrivs inom EU. Denna verksamhet är ett sätt att behålla ett öppet odlingslandskap i områden som har svårt att konkurrera med spannmålsproduktion. Denna verksamhet bedrivs både konventionellt och ekologiskt. Knutstorps Skogs säljer även sitt kött under eget varumärke vilket inte någon annan gör. Dock drivs ett visst samarbete med Benarp som levererar ungdjur till Knutstorps Skog.

Dikoproduktion är alltså en verksamhetsgren där olika typer av ägarkategorier agerar likartat.

5.4 Gris

Grisproduktion har från att ha bedrivits på i stort sett alla gårdar efter mekaniseringen blivit en specialiserad produktion på de bördigare jordarna med stor spannmålsproduktion. Denna verksamhet har också blivit koncentrerad till ett fåtal enheter. Idag finns denna produktion på de gamla plattgårdarna Böketofta och Simmelsberga. Båda dessa gårdar har drivits som intensiva lantbruk med tillköp av angränsande marker sedan restriktionerna för tillköp togs bort 1991.

Här föreligger alltså en klar skillnad mellan de olika ägarkategorierna som definierades. Det är endast intressant att bedriva grisproduktion i stor skala och därför förbehållet gods och storgårdsägare. Det är idag mycket ovanligt att bedriva produktion med mer än ett djurslag. Då Knutstorps Skog fokuserat på dikor är det följaktligen bara storgårdsägarna kvar som kan fokusera på gris. I fallet Böketofta ingår denna storgård i en större gårdskonstellation med grisproduktion på flera storgårdar i Skåne.

5.5 Höns

Höns för kött eller äggproduktion har även dessa övergått till stora verksamheter eller endast hobbyuppfödning för eget bruk. Det finns en större produktion av ägg på Sjöborg väster om Simmelsberga, dock har denna gård tillhört Sireköpinge. Denna produktion bedrivs ekologiskt.

5.6 Får

Får för uppfödning av lamm förkommer på några gårdar. Dock är det endast på Kongagården där denna verksamhet bedrivs professionellt. Övriga får mer betecknas som hobbyverksamhet för att behålla ett öppet landskap. Denna hobbyverksamhet förekommer i ägarkategorierna egnahem och gårdar.

5.7 Skog

År 1871 anställdes Jägmästare C.A. Bergstedt på Knutstorps Gods och allt sedan dess har skogsbruket drivits under ledning av utbildade skogsmän. I Knutstorps Skogs arkiv finns planteringslistor från 1871 och framåt. Detta betyder att alla skogsbestånd som idag finns på marker som tillhört Knutstorp har en känd historia. Skogen har således under hela undersökningsperioden ansetts vara en viktig del i godsdriften.

Vid arvskiftet 1873 till 1877 delades gårdarna ut till olika syskon med den skogsmark som naturligt tillhörde respektive gård. Detta betydde att skogarna kring Bensige, Böketofta och Kongaö följde med dessa gårdar. Övrig skogsmark låg kvar under Knutstorp. Under

försäljningarna av mark från Knutstorp från 1900-talets början till 1959 ingick i princip aldrig skogsmarken i köpet. Detta innebar att Knutstorp blev en huvudgård med lantbruk och ett geografiskt mycket splittrat skogsinnehav. Det innebar också en prioritering av skogen i verksamheten. I Taubenfelts beskrivning som refererats ovan framgår att skogens vikt även konstaterades på 1600-talet.

Tabell 10. Denna visar större skogsplanteringar under andra halvan av 1900-talet. Uppgifterna hämtas från Knutstorps Gårds- och Skogs skogskartor. Gällande de fransålda arrendegårdarna är uppgifterna sammanställda efter okulära besiktningar i landskapet.

Gård tillhörig godsdriften	År	Areal	Anmärkning
Gamla Byröd	1938-41		
Byröd	1940-41	6	
Heagården	1958-63	27	
Björkebackehus	1961-64	33	
Hallahus	1962	16	
Teglaröd	1963-65	11	
Klintadal	1966	26	
Mark under Knutstorps gård			Totalt cirka 200 hektar
Ylmesåkra, utgård	1991-93		
Björkö, utgård	1991-93		
Delar av huvudgården	1991-93		
Mark under Knutstorps skog			Totalt cirka 55 hektar
Bålby (nedlagd arrendegård)	1991-93		
Spridda åkrar	1991-93		
Gårdar tidigare sålda från godset			Ägartyp
Björnåker			Direktör
Björkebacken		31	Skogvaktare
Svartingstorp		14	Sjökapten
Kongagården (Stralsängarna)		17	Svenska kyrkan
Lunnahus	1990	17	Direktör
Kongagården (del av åkerarealen)	1990	78	Svenska kyrkan

Av tabellen framgår att mycket stora delar av det godsets kvarvarande åkerareal planterats. Likaså har Svenska kyrkan varit en ivrig plantör. Det finns inte en enda lantbrukare som planterat igen sin gård. Detta förhållande är helt naturligt då det är mycket svårt för en person som lever av att arbeta med sin jord att kunna vänta på intäkter under en skogsgeneration. Därför förblir de fransålda arrendegårdarna oplanterade, dock kan de säljas till person med annan inriktning som har tillräckligt kassaflöde från annat håll för att kunna vänta på skogsintäkten. Detta framgår av den sista delen av tabellen som innehåller Svenska kyrkan och personer med andra yrken än lantbrukare. Traditionellt är det heller inte accepterat inom lantbrukarkåren att plantera igen åkermark. Karlfelt skrev 1918 sin dikt ”Till en jordförvärvare”:⁵⁷

Men den, som hejdar växtens fart

⁵⁷ Svenskt jord och skogsbruk 1913-1962

och lägger jord igen
 begår en synd av grövre art
 än den som dräper män.

Abullabo är ett exempel där en lantbrukarte kompletterar sin verksamhet med en julgransplantering. Detta skedde då han koncentrerade sig på grisproduktion och inte längre använde sina betesmarker till nötkreatur. Julgranar tar bara cirka 10 år till avverkning och innebär arbete med trädvård under tider på året då lantbruket kräver mindre tid. Julgransodling räknas normalt som en jordbruksgröda.⁵⁸

Planteringarna på den kvarvarande godsmarken började redan i slutet av 1930-talet med att tidigare torpmark i skogen planteras. I skiftet mellan 1950- och 1960 talet sker den första stora igenplanteringsvågen. Vid analys av skogskartorna framgår också att det under denna period sker mycket stora planteringsinsatser på skogsmarken, då lågavkastande lövskog överförs till granskog.⁵⁹ Denna planteringsperiod innebär också att åkerbruket utökas med att kvarvarande arrendegårdar läggs in under huvudgårdsdriften. Efter denna period återstår endast en arrendegård, nämligen Bålby. 1960-talet var en period då det allmänt planterades igen sämre åker och betesmarker i Sverige.⁶⁰ Skogskartorna och de åtföljande skiftesuppställningarna visar också att de betesmarker som behållits då arrendegårdar sålts nu planteras igen.

I ägarkategorin kapitalägare sker också planteringar under denna tid. I princip planteras det på alla fastigheter utom Bensige som ägs av denna kategori under denna period. Gällande Björnåker, Björkebacken och Svartingstorp planteras hela arealen. På Kongagården planteras endast de sämre betesmarkerna.

I juni 1990 tog Sveriges riksdag beslut om ny livsmedelspolitik.⁶¹ Denna innebar att bidrag skulle utgå till de marker som varaktigt togs ur jordbruksproduktionen. Det är orsaken till att huvuddelen av Knutstorps gård planterades och att endast något enstaka hektar av Knutstorps skogs öppna mark lämnades oplanterad. Lars Persson och Nils Lewan har beskrivit denna process i sin skrift Landskapets framtid de skånska godsens och jordbrukets avreglering. Av tabellen på sidan 15 framgår att Bellinga ställer om 100% och Knutstorp 86%. Närmst efter dessa storomställare kommer Börringekloster med 46%.⁶² Bellinge lade sina marker i väntläge och återförde dem till jordbruksmark i och med EU-inträdet så Knutstorp framstår idag som den absolut mest drastiske omställaren. Tabellen anger 297 av 347 hektar som omställs. Läger vi till Knutstorp Skogs 60 hektar till de 347 blir det 407. Av dessa är idag endast 133 hektar på Knutstorps Gård och 6 hektar på Knutstorps Skog kvar som åker. Det blev alltså inte riktigt så mycket som det planerades men betydligt mer än på övriga gods i Skåne. Knutstors Gård planterade huvudsakligen ädellöv vilket erhöll större stöd än om plantering skedde med andra trädslag. Knutstorp Skog påbörjade en ny verksamhet i form av ”pyntegrönt”. Pyntegrönt är grenar från ädelgran som används till gravtäckning och juldekorationer. Grenarna kan klippas från det träden nått ungefär tio års ålder och till cirka 40 års ålder.

⁵⁸ Jordbruksverkets hemsida, möjliga klasser vid skiftesredovisningen

⁵⁹ Knutstorp Skogs arkiv

⁶⁰ Jordbruk och skogsbruk i Sverige sedan år 1900

⁶¹ Ny jordbruks-och livsmedelspolitik sidan 35

⁶² Persson, Lars och Lewan Nils 1993

I samband med omställning 90 så planterar Svensk kyrkan återigen stora arealer på Kongagården med ädellöv, 72 hektar ek och 6 hektar ask. Kyrkan upplever sedan att det är svårt att sköta ädellöv. I början av 2000-talet förtydligar kyrkan sin markstrategi så att den areal de får äga skall koncentreras på god åkerjord och goda barrskogsmarker i norra Skåne.⁶³ Kongagården passar inte in i denna strategi så gården säljs 2009. Arrendatorerna övertar jordbruksdelen och Knutstorp Skog köper skogsdelen. Lunnahus som också ingår i denna ägarkategori planteras till sin huvuddel i denna period. Detta betyder att huvuddelen av ägarkategorin kapitalägare antingen har lämnat bygden eller planterat igen sina marker när 1900-talet är slut. Det är bara Bensige som drivs vidare med utarrenderad åker och skog i egen regi. Det kan också formuleras så att de övriga övergått till kategorin skogsägare.

5.8 Jakt

Jakt är normalt en del av verksamheten på godsen. På Knutstorp har den dock varit utarrenderad under huvuddelen av 1900-talet. Det var då också normalt så att när arrendegårdar såldes så behöll godset jakten i 50 år enligt så kallade jaktsevitut. För Knutstorps del gjordes detta fram till 1935. Fram till andra världskriget arrenderade en person hela jakten, först familjen Wallenberg och sedan Johan Berg von Linde på granngodset Duveke. När Berg von Linde tillät att viltstammarna blev så talrika att skogen skadades drevs process mot honom för att få avtalet upphävt.⁶⁴ Därefter delades markerna upp i olika arrendeavtal vilket resulterade i att arrendet steg och viltstammarna begränsades.

Enligt arrendelistan från 1938 var arrendet för hela jakten 3 000 kronor per år, det blir ett pris på 60 öre per hektar. Idag är priset för skogsjakt 475 kronor och för åkermark 317 ett vägt genomsnitt blir 412 kronor. Detta innebär en ökning med 687 gånger vilket synes vara den mest extrema prisstegringen av det som här studeras.

Det är så att de större enheterna är duktigare på att få in denna intäkt medan mindre enheter antingen jagar själva eller låter någon släkting eller vänner utnyttja denna resurs. För en lantbruksgård på 60 hektar blir arrendet cirka 20 tusen kronor och då avstår man gärna från denna intäkt för att slippa andra som har rättigheter på ens mark.

För kapital- och skogsägarkategorierna har jakten också haft ett viktigt värde som antingen tagits ut som arrende eller som egen jaktupplevelse.

5.9 Övriga verksamheter

Vid huvudgården bedrevs under perioder verksamheter av mer industriell karaktär. Den första som kan omnämnas är torvbrytning. Denna skedde i Gillastigs mosse, Bokholmens mosse (under Kongaö) och i Rävlinge mosse (i södra delen av Konga socken). Från Gillastigs mosse byggdes en mindre järnväg längs Vegeå till Kågeröd. Efter andra världskriget avvecklades dessa torvbrytningsverksamheter då lönsamheten blev dålig.

En annan verksamhet var produktion av träull. Denna verksamhet pågick under mitten av seklet och avvecklades när plasten tog överhand som förpackningsmaterial.

Sågverken visade sig under mellankristiden ha en möjlighet att styra priserna på virke till sin fördel.⁶⁵ Detta löstes med att godset startade ett eget sågverk. Detta var i drift till Arvid

⁶³ Persson Tryggve, intervju 2009

⁶⁴ Knutstorp Skogs arkiv

⁶⁵ Knutstorp Skogs arkiv

Wachtmeisters pensionering 1990. Sågverken hade vid denna tid vuxit till en industri som krävde stora anläggningar och därmed stora investeringar. Idag finns det inte något gods i Sverige med eget sågverk och endast ett fåtal sågverk kvar i Skåne som alla ingår i större koncerner.

Det startas idag ofta mindre verksamheter på landsbygden med inriktning mot turism. Söderåsen är en målpunkt för turism som ligger nära stora befolkningscentra som västra Skåne och Köpenhamnsområdet. Bed and Breakfast och ridupplevelser förekommer på vissa gårdar. Det är ett intressant komplement till annan verksamhet och bedrivs i dagsläget på ett fåtal av gårdarna av kategorin gårdsägare.

6 Omvärlden

6.1 Inledning

I detta avsnitt ställs Knutstorps godsets utveckling som beskrivits i de tidigare avsnitten i relation till omvärldsförändringar. Det behandlas inte i relation till jordbrukspolitiken utan endast till lagstiftningen som påverkar ägandet. Jordbrukspolitiken är en mer svårfångad materia och det är normalt inte möjligt att koppla ihop orsak och verkan. De faktorer som behandlas är arrendelagstiftning, jordförvarvslagstiftning och skatter.

6.2 Arrendelagstiftningen

1900-talet började med diskussioner i stora delar av norra Europa hur feodal/arrendesystemet kunde reformeras. Denna reformation tog olika inriktningar i de olika länderna. I våra nära länder Danmark och Baltikum framtvångades tvångsupplösningar av godsen efter första världskriget.⁶⁶ Finland drabbades av flyktingvågor då markområden skulle överlämnas till Ryssland både efter första och andra världskriget vilket resulterade i att fler bönder skulle dela på samma mark. Detta resulterade i uppdelning av godsen så att fler fick brukningslotter. I Sverige vidtogs inte så drastiska åtgärder. Istället utvecklades en arrendelagstiftning som succesivt stärkte arrendatorns rätt på markägarens bekostnad. Antologin *Att bruka men inte äga – arrende och annan nyttjanderätt till mark i svenskt jordbruk från medeltid till idag* för vilken Anders Wästfelt varit redaktör har utgjort underlag till detta avsnitt.

Ny arrendelag 1907 föregår de första försäljningarna från Knutstors Gods. I denna lag infördes tvingande regler som till sin huvuddel var till skydd för arrendatorn. Stadgandena om ersättning för förbättringar blev inte tvingande utan kunde avtalas bort. Arrendatorn skulle även fortsättningsvis stå för skatterna på egendomen. Däremot bröt köp inte längre legostämman, arrendatorn kunde om han insisterade på skriftligt avtal, sitta säkert mot tredje man, även utan att avtalet inregistrerades.⁶⁷ Arrendatorn fick alltså en ökad trygghet i sitt arbete med gården. När arrendatorn satt tryggare var tanken att då skulle han våga göra mer långsiktiga investeringar i gården och därigenom öka dess avkastningsförmåga. En ökad avkastningsförmåga innebar en ökad livsmedelsproduktion för landet.

Möjligheten att arrende betalades med dagsverken fanns kvar ända fram till 1943-års arrendelag. Detta var ett sätt att säkra arbetskraft till huvudgården.⁶⁸

Huvudpunkterna i 1943-års arrendelagstiftning var:

⁶⁶ Erichsen, John och Tamm, Ditlev

⁶⁷ Morell, Mats, 2014, sidan 178

⁶⁸ Morell, Mats, 2014, sidan 184

- En bestämd ordning för bestämmande av arrendeavgiften.
- Arrendeavgift i pengar som inte fick indexeras.
- Byggnadsskyldighet för jordägaren.
- Avtalet bestod även efter arrendatorns död.
- Förköpsrätt för arrendatorn vid försäljning.

Dessa bestämmelser blev tvingande för jordägaren. Nedan följer övriga huvudpunkter.

- För arrendeavtalets giltighet krävdes skriftlig form.
- Arrendators rätt att överlåta arrendet utvidgades.
- Jordägarens skyldighet beträffande lantarbetarbostäder skärptes.
- Arrendatorns möjlighet att få ersättning för förbättringar utvidgades.
- Uppluckringar kring synebestämmelserna.
- Liberalisering kring förverkanderegler till arrendatorns förmån.
- Reglerna om arbetskyldighet och skiljeförfarande moderniserades.⁶⁹

En av de intressantaste punkterna i arrendelagstiftningen har varit hur arrenderätten kunde stärkas så att arrendatorn fick incitament att förbättra arrendeställets långsiktiga avkastningsförmåga. En av de viktigaste metoderna för att nå detta mål var täckdikning. Redan i 1907-års lag infördes fördelningen av kostnaderna så att jordägaren betalade rören och arrendatorn bidrog med arbetet. Synesystemet innebar också att gjorda förbättringar skulle lösas av jordägaren vid avträdet. Arrendena under denna tid avsåg i huvudsak arrende av hela brukningsenheter inklusive byggnader. Sidoarrenden blir omfattande först när den stora mekaniseringen börjar på 1960-talet.

Nästa stora reform infaller i och med införandet av den nya jordabalken 1972, vari de viktigaste förändringarna är:

- Lagen blev tvingande mot jordägaren.
- Uppdelning i gårds- och sidoarrende med tvingande förlängningsrätt för gårdsarrende.
- Förbudet mot indexreglering av arrende togs bort.
- Avtalsfrihet i så motto att jordägarens krav gällde vid nya arrenden om dessa inte var oskäligen.
- Regler gällande byggnadsunderhåll och fristående förbättringar.
- Periodvis syn av auktoriserade synemän.
- Administrativa specialförfattningar upphävdes.
- Arrendenämnderna blev permanenta och samordnades med hyresnämnderna.⁷⁰

Lagen har efter 1972 succesivt utvecklats. Det kan dock konstateras att det i Kågeröds och Konga socknar inte längre finns några regelrätta gårdsarrenden. Knutstorps Gård brukade efter delningen 1972 sin jord själv. Knutstorps Skog hade kvar den sista arrendegården, Bålby, till 1990 då arrendatorn pensionerades vid drygt 70-års ålder, byggnaderna såldes och åkern planterades. Bensige hade kvar ett gårdsarrende av huvudgården långt in på 2000-talet men nu är bostaden tom och arrendatorn använder stallbyggnaden till lösdrift av dikor. Då det brödrapar som arrenderar bebor egna gårdar i närheten måste Bensige betraktas som ett sidoarrende. Kyrkan har normalt använt formen gårdsarrende men i och med försäljningen av Kongagården 2009 till arrendatorsfamiljen upphörde även detta. Byggnaderna till prästgårdsarrendet hade sålts som hästgård när jorden lades ihop med Kongagården.

⁶⁹ Bäärnhelm Mauritz, 2014, sidan 53

⁷⁰ Bäärnhelm Mauritz, 2014, sidan 54

Sidoarrende är den form som används idag både i detta område och för övrigt i Sverige. I denna form har jordägaren en större rätt till sin jord än vid gårdsarrende där det upplevs som att jordägaren inte har någon rätt i relation till arrendatorn. Exempel på sidoarrende är Knutstorps Skogs arrende av Knutstorps Gård, Böketofta arrenderar några granngårdar liksom Simmelsberga, Hundseröd arrenderar Bögerup, Åkesholm-Kristinedal-Kolaryd-Ryckin arrenderas ut till en lantbrukare i Svalövs socken, Nygård arrenderar Lilla Böckershus. Precis som det framförs i diskussionerna som idag pågår kring ett förslag på ny arrendelag så är det ofta arrendatorn som är den större företagaren med många olika arrendeavtal och jordägaren den svagare som har ett avtal och begränsad kunskap. Vi har alltså fått en totalt omvänd situation mot det förhållande som rådde för hundra år sedan då det fanns en jordägare och många arrendatorer till en situation där det finns många jordägare och endast några få möjliga arrendatorer att vända sig till.

Försäljningen av huvuddelen av arrendegårdarna under Knutstorp skedde efter införandet av 1907-års arrenderegler men före 1943-års nya regler. Frågeställningen blir då om 1907-års lag bedömdes så besvärande att det inte var intressant att arrendera ut mark. Systrarna Elisabeth och Harriet Wachtmeister hade en förvaltare vars fullmakt visar att gårdsförsäljningar var en acceptabel intäktskälla. ”Härmed bemyndiga vi herr lantbrukare H. Sjunnesson å Ingelstorp, att föra vår talan och bevaka vår rätt Att således å våra vägnar bortarrendera eller försälja en eller flera fastigheter, att uppbära och kvittera köpeskillingar, arrendeavgifter och andra oss tillkommande medel Elisabeth Wachtmeister Harriet Wachtmeister”.⁷¹

Man får också en tydlig känsla när man läser övriga dokument att skogen kontrollerar man som ägare själv men arrendatorn styr över arrendegården. Den är alltså en av många möjliga penningplaceringar. Det framgår också att alternativplaceringar bör beaktas. Den avkastning som erhålls från godset är högt beskattad medan arrendegårdsförsäljning inte beskattas. När levnadsomkostnaderna är högre än avkastningen efter skatt blir markförsäljning enda alternativet. Fram till cirka 1950 behövs försäljningsintäkterna för att finansiera godsägarfamiljens utgifter, därefter söks omplaceringar som ej utsätts för samma beskattning såsom aktier och jordköp i Brasilien. Brasilien hägrade länge för Bleckert Wachtmeister som efter sin försäljning av Snogeholm köpte en jordbruksfastighet där. Vid studium av protokollen från styrningen av verksamheten vid Knutstorps Gods framgår det att arrendegårdsförsäljningen var mer en effekt av skattelagstiftningen än av arrendelagstiftningen.⁷² Det synes också vara så att eftersom arrendegårdarna enbart ses som en penningplacering så bedöms de efter den måttstocken och inte så som innehavet av jord normalt bedöms av jord- och skogsbrukare. Om man som ägare inte brukar marken och inte jagar på den innebär en förändrad arrendelagstiftning enbart att avkastningsförmågan av denna kapitalplacering ändras. Om den försämras för mycket bör kapitalet omplaceras.

Denna syn på ägandet av arrendegårdar resulterar i att det uppstår nya ägargrupper i Kågeröds och Konga socknar. Gruppen storgårdsägare har inte funnits tidigare och regelrätta gårdsägare har varit få då socknarna i huvudsak bestått av frälsejord.

6.3 Jordförvävslagstiftningen

Begränsningar i rätten att förvärva jord började 1906 efter att bolagen köpt upp stora delar av skogarna i Norrland. Denna lagstiftning utsträcktes att gälla hela landet 1925 med syftet att hindra bolag, föreningar och stiftelser att förvärva mark. Ändringarna i lagstiftningen 1945,

⁷¹ Knutstorp Skogs arkiv

⁷² Knutstorp Skogs arkiv

1948 och 1955 hade som huvudmål att bevara jorden och skogen i den jordbrukande befolkningens ägo. Detta skulle hindra spekulation i mark och sådana förvärv som beskrivits gällande Kongaö/Vega och i avsnittet om egna hem. Lagstiftningen hade även som mål att underlätta jordbrukets yttre rationalisering.⁷³

1965 års jordförvärvslag utgick från att lagen skulle främja jord- och skogsbrukets rationalisering. Den skulle underlätta för aktiva lantbrukare att etablera och utveckla företag. 1979 modifierades lagen igen för att kunna skapa rationellare jordbruksenheter. Det infördes även priskontroll så att köpeskillingen inte översteg avkastningsvärdet. Det tillsattes lantbruksnämnder för att styra verksamheten och dessa disponerade en jordfond för att kunna köpa och sälja mark. Lagstiftningen lättades upp 1987 och 1991 slopades prisprövningen.⁷⁴ Detta innebar att det blev lättare för privatpersoner dels att köpa till mark till enheter som tidigare ansetts vara för stora och för icke lantbruksutbildade att förvärva mark. Perioden 1960 till 1990 kan karakteriseras som perioden då familj jordbruket skulle utvecklas och denna utveckling är mycket tydlig i Kågeröds- och Konga socken.

Gällande Knutstorpsmarkerna finns det ett antal köp under perioden 1965 till 1987 som styrdes av dess regler.

- Bögerup köper granngården Svartingstorp
- Hundseröd och Lilla Åkarp köper marker som legat under egnahemmen i Traneröd, bostäderna ingår ej i dessa köp utan de kvarbliver som egna fastigheter medan reglering sker av marken.
- Åkesholm köper Kristinedal, köpet av Kolaryd var ett släktköp där barnlösa brukare sålde till syskonbarn.
- Lilla Ebbarp 2:4 läggs ihop med 2:2, 2:6 och Åkarpsmälla kvarn.
- Ekeshus, Knutstorp, 5:13 köper marken till Knutstorp 5:14.
- Lilla Bökershus, Knutstorp 5:5 köper marken till Lilla Tranhem, Knutstorp 5:6.

Gårdar under Bensige har lagts ihop dels med varandra och dels med gårdar som låg under Böketofta.

- Toftagården har köpt Björnåker.
- Gyegård har köpt Bergshill.
- Skaftarp 1:6 har köpt Orrlyckan och Nyåkra.

Sammanläggningar har även skett med gårdar under Simmelsberga.

- Vasatorp 1 och 2 har slagits samman.
- Hökahus och Skoghus har köpts av Oveshill som tidigare legat under Böketofta.

Denna lista är inte komplett utan visar på de strukturrationaliseringar som skedde under denna period. Trots denna lagstiftning till den aktive familj jordbrukarens fördel har inte någon av dessa gårdar vuxit sig så stora att de har kunnat anställa personal. De aktiva lantbrukarna har vuxit i takt med mekaniseringen men inte snabbare. Denna situation är inte generell i Sverige men helt tydlig i Kågeröds- och Konga socken.

Efter lagändringen 1991 då även större enheter får köpa och prisprövningen försvunnit har Knutstorps Skog varit den dominerande köparen i området, med köp av Kongaö Säteri, Stora Åkarp, Lilla Åkarp, Mossagården, Långaröd, Risagården, Lilla Ebbarp 2:4, Håkantorp och

⁷³ Rune Ivarsson sidan 3

⁷⁴ Emil Leander sidan 22

Åkarpsmölla kvarnfastighet. Kvarnfastigheten har historisk inte ingått i frälsegodset utan det har varit 1/8 mantal skatte.⁷⁵

Med den prisbild som har etablerats där en tumregel är att gårdens avkastning förräntar halva köpeskillingen har möjligheten att expandera genom köp av granngården försvårats. Det går att köpa en grangård om låneutrymmet på den egna gården inte är för hårt belastat men sedan är det normalt stopp. Upphävandet av prisregleringen har inneburit att markens övriga värden, utöver penningavkastningen, har blivit en del av priset. Det har dock inte resulterat i att kapitalstarka personer utanför skogs- eller lantbrukssektorn köpt någon gård i de berörda socknarna.

Jordförvärvslagstiftningen innebar alltså att gårdsägarna minskade i antal men att de som blev kvar skapade mer livskraftiga företag. Efter regleringarnas upphörande har godset och storgårdarna kunnat expandera och köpa upp gårdar från gårdsägarkategorin vilken därvid minskat ännu mer.

6.4 Skattelagstiftningen

6.4.1 Skatterna under 1900-talet

Skatteutvecklingen för godsägande har haft en för verksamheterna betydelsefull utveckling, sedan seklets början har skattebelastningen i brukandet, ägandet och arvsskiftet succesivt ökat. I mitten på 1980-talet skedde sedan ett drastiskt skifte och skattenivåerna sänktes samtidigt som flera av de mest svårhanterade skatterna togs bort. Idag är den allmänna uppfattningen att skattesituationen är hanterbar. Detta har inneburit att framtidstron har ökat, vilket i Knutstorps fall ses i fastighetsköp, utökad produktion och nya produktionsgrenar. Detta är så långt man kan komma från 1970-talets neddragningar.

Gårdsägarna har normalt redovisat små inkomster och därmed erhållit låga sociala avgifter. Detta har inneburit att företagaren som normalt bedrivit lantbruket i egen firma inte kunnat pensionera sig utan suttit kvar som företagare till sin död. Detta har troligen varit en av orsakerna till att de forna arrendegårdarna i många fall sålts i samband med arvsskifte. Eventuella barn har varit för gamla för att ta över då de redan har etablerat sig i annan verksamhet. De gamla Knutstorpsgårdarna har heller inte varit stora nog för att både föräldrar och barn kunde ha möjligheten att försörja sig på dem samtidigt.

6.4.2 Inkomstskatter

I godsets handlingar från 1930-talet och framåt framförs som tidigare framkommit i denna uppsats att inkomstskatterna är det stora problemet. Fyra problem är tydliga:

- Sambeskattnings av äkta makar
- Höga marginalskatter
- Sammanläggning av kapitalavkastningen med arbetsinkomsten
- De sociala avgifterna.

Detta skattesystem resulterar i att det inte blir tillräckligt mycket pengar kvar efter skatt. Många delägare varav flera har andra arbeten innebär att huvuddelen av intäkterna hamnar i den högsta inkomstskattenivån. En syster som i fallet Harriet Groth som hade en make med ett högbetalt arbete fick i stort sett inte behålla någonting av den avkastning som delägandet i godset gav henne. Det blev då fördelaktigt att omplacera det kapital man hade bundet i ett

⁷⁵ Rikets allmänna kartverk 1913

gods, antingen genom försäljning av arrendegårdar eller genom att bli utlöst ur verksamheten. De lån som kvarvarande ägare då måste ta innebar en räntekostnad som var avdragsgill mot godsets avkastning. Den inflation som sedan utvecklades under 1970- och 80-talen raderade ut de skulder som tagits för att genomföra utlösningen.

Skattereformen som resulterade i en åtskillnad av arbets- och kapitalinkomster skapade en helt ny skattesituation för godsen som ju normalt har en stor förmögenhetsmassa i relation till avkastningsförmågan. Även om ingångsvärdena för förmögenhetsmassan i beräkningsformeln för kapitalet var mycket lågt i förhållande till marknadsvärdet var det högt i förhållandet till avkastningsförmågan. Effekten av detta blev då att marginals-katten på godsets överskott sjönk från 80 procent till 30 procent då avkastningen kunde deklarerars som räntefördelning. Detta är en effekt som borde resultera i att godsen omvärderade hela sin inriktning på verksamheten.

Gårdsägarna har normalt inte haft avkastningsnivåer som skapat liknande marginals-katteproblem. Storgårdsägarna har haft en situation mer som godsägarna.

Inom skogsförvaltningen har det skett en klar riktningssändring i hela skogsbruket mot en sänkt ambitionsnivå i skogsvården, tydligast i att plantantalet i de flesta rekommendationer ungefär har halverats. Vid 80 procent marginals-katt står ju staten för 80 procent av planteringskostnaden medan ägaren nu vid 30 procent avkastningsskatt står för 70 procent av kostnaden. Att minskningen av plantantalet kunnat ske i bolagsskogsbruket också beror troligen på aktiemarknadens fokus på kortsiktiga vinster.

Ser vi till fastighetsvärden i övrigt ser vi inte denna förändring utan underhållet av byggnader och miljöer har snarare ökat än minskat. Detta är troligen orsakat av ett ändrat förhållningssätt och en ändrad attityd i samhället där det blivit mer accepterat att visa att man har råd. Denna önskan att ha snyggt omkring sig utvecklas både på stora och små gårdar. Den bör till del bero på att lantbruksföretagen är mer företag än de var tidigare då marginalerna var mindre.

6.4.3 Förmögenhetsskatter

Förmögenhetsskatten togs först bort för arbetande kapital och sedan i sin helhet. Detta innebar att en mycket svårhanterad skatt försvann då denna skatt utkrävdes oberoende av om godset genererade ett överskott eller ej. Metoden som användes för att klara denna skatt blev att belåna upp godset till i närheten av taxeringsvärdet och placera det inlånade kapitalet i tillgångar som inte ingick i kapitalbeskattningen, till exempel kapitalförsäkringar. I de fall där räntorna blev större än godsets genererade överskott fanns möjligheten till ökad belåning. Den viktiga faktorn att hålla koll på var då att den ökande belåningen inte översteg det ökade värdet på kapitalförsäkringen. När värdena kunde kopplas till varandra skulle de sedan i en ny situation ta ut varandra och man hade godset kvar och kunde anpassa sig till det nya läget. Den höga inflationstakten under 1970- och 1980-talet gjorde att denna metod fungerade.

De mindre gårdarna kom inte upp i sådana värden att förmögenhetsskatten utgjorde ett problem. Situationen var liknande den som en villaägare satt i, fast egendom behåller sitt värde medan lånen krymper och efter ett antal år, i det fall som här studeras i början på 1990-talet, är många skuldfria.

6.4.4 Fastighetsrelaterade skatter och avgifter

Fastighetsbeskattning är vanligt i de flesta länder, skattebasen kan ju inte flytta. Denna skatt kan ta olika former. I Sverige har det till exempel funnits en skogsvårdsavgift, numera borttagen. Dessa avgifter har periodvis kopplats ihop med bidrag inom samma politikområde.

Skogsvårdsavgiften hade alltså en koppling till ett skogsvårdsbidrag. På detta sätt betalar näringen självt en av samhället önskad inriktning på verksamheten. Den skogsägare som driver verksamheten i den riktning som staten önskar kan få tillbaka avgiften och mer därtill. På Knutstorp kan man som på många andra gods i Skåne se det i form av skötsel av ädellövskogarna. Det är inte så vanligt att denna form av bidrag utnyttjas på de mindre brukningsenheterna då det kräver kunskap som de större brukningsenheterna ofta har i sina skogsförvaltningar. Det får väl betraktas som logiskt att detta system togs bort då det innebar en penningöverföring från mindre ägare till större.

Fastighetsskatten på bostäder och tomter blev politiskt ohållbar i början på 1900-talet och ersattes av en begränsad kommunal avgift. På obebyggda tomter finns den dock kvar. Detta gör att ägande av obebyggda tomter blir förhållandevis dyrt. Detta kan vara befogat för att driva fram ett ökat byggande när tomter väl är bildade. I byar på landsbyggden där byggandet inte stått i proportion till tidigare ambitioner har det blivit många tomter som står på vänt. I Kågeröd har detta resulterat i att godset verkat för att gamla planer upphävts, varvid tomtskatten försvinner. När intresset ökar, kanske med nya hållplatser för järnväg får nya planer tas fram.

6.4.5 Arvs- och gåvoskatter

Dessa försvann i december 2004. Detta fick en mycket betydelsefull effekt för alla ägarkategorier. Detta minskade troligen inte kostnaderna i arvsskiftet med mer än en arvtagare men det ökade möjligheten till ökad rättvisa mellan syskon. Man kan säga att en intressent i arvsskiftet försvann. När det gällt arvsskiftet under andra halvan av 1900-talet har godset/gårdens fortlevnad normalt varit huvudmålet vid skiftet. Detta har då fått effekten att förmögenhetsfördelningen mellan syskonen blivit mycket olika. Bevekelsegrunde har då ofta blivit att den löpande avkastningen på de olika förmögenhetsmassorna ofta kunnat hållas likartade. I och med att en stor kostnadspost i arvsskiftet försvann så blev möjligheterna till familjerättvisa större.⁷⁶

Gällande de fransålda arrendegårdarna har det sedan 1960-talet i många fall hanterats helt annorlunda. En stor del av dem har sålts i samband med arvsskiftena. Det har alltså funnits en helt annan rättvisaspekt gällande fördelning av föräldrarnas tillgångar mellan barnen. Även om det funnit flera barn har en gårdsförsäljning varit tillräckligt för att möjliggöra villaköp. Lantbrukarna har behandlat gårdarna som produktionsenheter och uppenbarligen inte prioriterat nostalgin lika högt som LRF-Konsult beskriver. På de större gårdarna har också en liten andel av värdet varit ett bra startkapital för att leva ett annat liv. Det har på de större gårdarna då också varit möjligt att minimera belastningen av arvs- och gåvoskatter.

6.4.6 Reavinstskatter

Reavinstskatt är den skatt som tas ut vid försäljning av egendom, denna räknas ut som försäljningspriset minus inköpspriset för fastigheten. Vid historiska innehav utgår beräkningen från taxeringsvärdet ett speciellt år, detta har tidigare varit 1952. Planeringen av införandet av reavinstskatt vid försäljning av jordegendom oroadde många godsägare under 1960-talet, jämför Snogeholmsförsäljningen ovan. De ägare som såg andra möjligheter och inte hade tillräckligt starka bindningar till egendomarna sålde och följde upp försäljningen med en utlandsflytt för att minimera skattebelastningen. Samhället stod många gånger som köpare vid dessa affärer. Idag ser vi, tydligt i Stockholmsområdet, hur de under denna tid inköpta fastigheterna säljs ut.

⁷⁶ LRF-Konsult, 2015 sidorna 176-177

Det finns inget som tyder på att reavinstskatten haft någon inverkan på försäljningsbeslut i Kågeröd och Konga socknar.

7 Slutsatser

7.1 Inledning

I denna uppsats har godsutvecklingen behandlats utifrån hypotesen:

Olika typer av ägare fattar olika beslut gällande fastighetens utveckling när staten ändrar förutsättningarna för ägande.

Ägarna har delats in i olika kategorier:

- Godsägare, stor enhet med flera verksamhetsinriktningar som jord- och skogsbruk samt innehavare av arrendegårdar
- Storgårdsägare, denna grupp innefattar plattgårdarna, större brukningsenheter som byggdes upp under mitten av 1800-talet.
- Gårdsägare, gård som brukas av sin ägarfamilj vanligen de tidigare arrendegårdarna
- Ägare av egnahem
- Skogsägare, enhet som enbart innehåller skogsmark
- Kapitalägare, i denna kategori ingår kyrkan, ägare som inte själv brukar jord.

Uppsatsen har till viss del även belyst betydelsen av om ägaren har bott på fastigheten i fråga eller inte.

Det har under uppsatsens behandling blivit tydligt vilka enheter som ingår i vilken grupp:

- Godsägarna är de som äger huvudgården Knutstorp. Efter delningen av godset 1972 har både Knutstorps Gård och Knutstorps Skog räknats till gruppen.
- Storgårdsägare är de som ägt de plattgårdar som avskilts från godset. Dessa är Bensige, Böketofta, Simmelsberga, Kongagården och Kongaö. Ylmesåkra och Björkö har lagts till huvudgården.
- Gårdsägarna är de som blivit ägare av arrendegårdarna i storlek under plattgårdarna.
- Egnahemsägare är ägare av gårdar i de områden där egnahemslån togs. Dessa är Traneröd, Hägnaden, längs väg 109 väster Kågeröd, Tröskeberg och väster Simmelsberga.
- Skogsägare består av två grupper, dels de stora enheterna som har både skog och åker och dels arrendegårdar som planterats igen så att de blivit skogsgårdar. De stora enheterna är godset, Bensige, Böketofta, Kongagården och Kongaö. De igenplanterade arrendegårdarna är Björnåker, senare köpt till Toftagården, Svartingstorp-Björkebacken och Lunnahus. Familjen Wendt, Gustavsborgs Säteri AB, är en av Skånes största privata skogsägare och de äger även en mindre del av skogarna som tillhört Kongaö.
- Kapitalägare har varit ägarna av Bensige, Kongagården, Björkebacken-Svartingstorp-Bögerup och Lunnahus.

7.2 Kapitalägarna

Bensige märker ut sig i och med att den hamnar i flera ägarkategorier. Den skiljdes av från godset redan vid arvsskiftet 1873 och har sedan ägts av denna släktgren. Ägarfamiljen har aldrig bebott gården utan man har arrenderat ut den såsom gårdsarrende. För några år sedan övergick den till sidarrende och bostaden står tom. Övriga arrendegårdar under Bensige har

sålts medan skogen alltid drivits direkt av familjen. Det innebär att ägarna haft gården som en kapitalplacering. Sedan Svenska kyrkan sålt Kongagården inklusive det angränsande prästgårdsarrendet och arvtagarna till Björkebacken-Svartingstorp-Bögerup och Lunnahus bosatt sig på gårdarna försvinner dessa gårdar från gruppen kapitalägare. Detta tyder på att gårdsägande inte långsiktigt endast kan vara en kapitalplacering. Orsaken till detta är som vi konstaterat ovan att en gårdsinvestering endast avkastar ungefär halva marknadsvärdet. Har kapitalägaren då ingen annan utdelning av sitt ägande som boende eller jakt överför han pengarna till andra bättre avkastande placeringar. Placeringen i mark är inflationsskyddad men det finns andra alternativ som haft en klart bättre utveckling såsom aktier. Dock kan en ren skogsfastighet fungera som kapitalplacering men sådana finns i kategorin skogsägare.

7.3 Skogsägare

Skog är en naturlig del av de större enheterna. Mindre rena skogsplotter finns det inte så många på de gamla Knutstorps markerna. Björkebacken-Svartingstorp-Bögerup och Lunnahus är enheter som köpts i kapitalplaceringssyfte, den första planterades direkt efter köpet och Lunnahus i och med omställning 90. Båda har lite öppna marker kvar kring bostäderna. Familjen Wendt som startade Perstorps ättiksfabrik köpte under 1900-talet skog på flera platser i Skåne, bland annat på Söderåsen, i syfte att bedriva skogsbruk. Att vara skogsägare kan vara positivt ur flera aspekter och det finns många företag som erbjuder förvaltningstjänster som gör det lätt att vara skogsägare utan skogsutbildning. Som skogsägare har man inte varit utsatt för statlig påverkan utan Sverige har fört en skogsvänlig politik. Ägandet har också uppfattats som gynnat i skattehänseende. I och med att godset sedan arvsskiftet 1873-77 valt att inte sälja skogsmark har det inte kunnat bildas några skogsenheter för det kräver att man köper en arrendegård i syfte att plantera den och det har endast skett i fallet Björkebacken-Svartingstorp-Bögerup. Köparen i detta fall var skogsvaktare på ett annat skånskt gods och gjorde detta köp inför sin pensionering, troligen för att säkra sig en sysselsättning han tyckte om som pensionär. Skogsägarna får betraktas som en ägarkategori som är mycket långsiktig i sina beslut. Den enda mark som sålts av denna kategori är att familjen Wendt sålt mark till Söderåsens nationalpark, och detta skedde under expropriationslika former.

7.4 Egnahemsägarna

Denna grupp kunde köpa sig ett hem på landsbyggen med en så pass stor tomt att de kunde bedriva lantbruksverksamhet. För att klara detta erbjöd staten förmånliga lånemöjligheter. Som framkommit i uppsatsen har det kontinuerligt funnits människor som varit intresserade av denna form av boende vilket inneburit att dessa enheter har bestått i den form som de bildades. Enheterna har idag ofta några djur såsom hästar eller får. Dessa ägare upplever troligen att deras barn får en trygg uppväxt med denna form av boende. Enheterna byter ägare ganska ofta men de består som enheter.

7.5 Gårdsägarna

Denna grupp är de forna arrendatorerna som blev självägande. De förändrade inte sin arbetssituation genom att bli självägande men de ägde i alla fall själva den mark de arbetade med, det ger normalt högre tillfredsställelse. Gruppen har arbetat med att förbättra fastigheternas avkastningsförmåga men aldrig lockats av statens förmåner vid skogsplantering. Den verksamhet som idag normalt bedrivs utöver spannmålsodling är dikor. Dessa jordbruk kombineras ofta med arbete utanför gården. Enheterna som på grund av rationalisering blivit för små har antingen köpt till granngården eller sålt till en jordbrukande granne. Som framkommit under avsnittet skogsägare är det mycket ovanligt att sälja till en

person som har som mål att plantera skog, det har endast skett i fallet Björkebacken. De som önskar bo kvar på gården efter pensionering har valt att arrendera ut marken som sidoarrende.

7.6 Storgårdsägare

I denna grupp skall Bensige strykas för att föras till kapitalägargruppen. Kongaö har återköpts till godset av Knutstorps Skog 1995 efter att ha sålts och köpts ett flertal gånger under hela 1900-talet, bland annat var skådespelaren Jarl Kulle ägare i slutet av 1950-talet. Böketofta hade först en ägare en kort tid för att sedan vara i samma ägarfamilj i tre generationer tills det såldes 1989. Simmelsberga har ägts av samma familj sedan strax efter försäljningen från godset medan Kongagården såldes till kyrkan efter den förste köparens innehavstid. Sedan har gårdens åkerareal minskat med hjälp av skogsplantering och resterande delar ägs nu av den tidigare arrendatorn. Detta förhållande med flera försäljningar skiljer sig från gårdsägarna som behållit ägandet i sina familjer eller sålt till en granne. Det tyder på att dessa gårdar har så stora värden att det är svårt att klara arvsskiftena på ett "rättvist" sätt, lösningen blir en försäljning.

Dessa gårdar innehåller de kvarvarande stora djurenheterna. De har uppenbarligen varit stora nog att följa med i utvecklingen. Böketofta, Simmelsberga och Kongaö har kommit in i större gårdskomplex vilket bidragit till möjligheten att följa med utvecklingen.

7.7 Godsägarna

Godsägande är ett långsiktigt åtagande, i Knutstorpsfallet sedan 1771. Det visar sig däremot att hela ägandet inte behövs för att uppfylla åtagandet. Det är huvudgården och den närmsta omgivningen som är det som betyder något. Markerna som ligger längre bort kan säljas om det krävs för att täcka kostnader eller för att lösa ut syskon.

I Knutstorpsfallet har godsägarna anpassat sig till samhällets önskemål mer än övriga ägarkategorier. Att sälja arrendegårdar var i enlighet med samhällets önskemål men i Knutstorpsfallet var det även tvunget för att kunna behålla huvudgården. Samhällets önskemål om skogsplantering på dåliga åkrar och beten har gjorts i större omfattning än på övriga gods i Skåne och mer än någon annan ägarkategori.

7.8 Allmänna reflektioner

Det är tydligt att olika ägarkategorier fattar olika beslut. Det är också tydligt att det sker en polarisering. Gårdsbruk betydde för hundra år sedan en blandning av allting och arbete i godsets skog på vintern om det behövdes för att få ekonomin att gå ihop. Idag är fastighetsägaren antingen spannmålsodlare eller djurproducent eller skogsbrukare, endast någon av de största enheterna har flera inriktningar. Arbetet utanför den egna enheten är oftast maskinkörning eller kontorsarbete. Djurproduktionen har delats upp i två olika former antingen grisar, mjölkkor eller höns eller så dikor eller får. De första sker i princip i industriell form medan de senare oftast i hobbyform. Här utgör Knutstorps Skog och Kongagården undantagen med sina större verksamheter med dikor och får.

I alla ägarkategorier utom skogsägande så bor man på fastigheterna. Gör ägaren inte det så avvecklas ägandet då ägande av jordbruksmark ger för dålig förräntning som ren kapitalplacering.

I inledningen räknades den genomsnittliga andel mark som de största godsen i Skåne har kvar efter 100 år, nämligen 60 procent. Det visar sig att Knutstorp ligger ganska nära genomsnittet

med 71 av godset år 1900 och 57 procent av godset år 1873. Detta tyder på att Knutstorp kan anses representativt. Detta kan vara en utgångspunkt för vidare studier att göra jämförelser med flera gods utifrån ett slumpmässigt urval.

Källförteckning

Intervjuer

Holm, Anders, ägare till Orröds gård, 2015

Nilsson, Karl-Erik, ägare till Åkesholm-Kristinedal-Kolaryd-Ryckin, 2015

Persson, Folke, ägare av Böketofta fram till 1989, 2015

Persson, Per-Erik, son till Kågeröds trä- och spannmålshandlare under mitten av 1900-talet, 2015

Persson, Tryggve, Lunds stifts skogsförvaltare, 2009

Otryckta källor

Knutstorp Gårds arkiv, Knutstorp, Kågeröd

Knutstorp Skogs arkiv, Möllarps Säteri, Kågeröd.

Harriet Wachtmeisters arkiv, c/o Claes-Adam Wachtmeister, Rålanda, Uddevalla.

Landsarkivet i Lund; Egnahemsnämndens arkiv, Hushållningssällskapet, Malmöhus län.

Landsarkivet i Lund; Knutstorps Godsarkiv

Landsarkivet i Lund; Viderups Godsarkiv

Riksarkivet i Stockholm: Jordbrusverkets egnahemsavdelnings arkiv

Rönnebergs, Onsjö & Harjagers Häradsrätt Lagfartsprotokoll vårterminen 1916. Landsarkivet i Lund.

Hemsidor

Riksbanken. Riksbanken.se

SCB, Statistiska Centralbyrån. SCB.se

Skatteverket. Skatteverket.se

Statens Jordbruksverket. Sjv.se

Litteratur

Bäärnhielm, Mauritz, (2014): Arrende och agrarpolitik i Sverige, i Anders Wästfelt (red) Att bruka men inte äga, arrende och annan nyttjanderätt till mark i svenskt jordbruk från medeltid till idag. KSLA, Stockholm.

Dribe, Martin och Olsson, Mats (2006): Spelade äganderätten någon roll? I Kerstin Sundberg (red) Gods och bönder från högmedeltid till nutid. Lund.

Elgenstierna, Gustaf (1927): Svenska Adelns Ättartavlor. Stockholm.

Erichsen, John och Tamm, Ditlev (2014): Grever, Baroner og Husmænd, Danmark.

Jordbrukskalendern (åren 1993, 1997, 2003 & 2015): Kalenderförlaget. Stockholm.

Grauers, Sven (1956): Ätten Wachtmeister genom seklerna. Stockholm.

Hult, Martin och Olsson, Lena (2001): Adeln i Skåne en unik artikelserie om hur de lever på 2000-talet. Kvällsposten. Malmö.

Ivarsson Rune (1977): Jordförvarvslagen, socialdemokratin och bönderna, en studie över jordförvärvslagstiftningen i svensk politik 1945-1965. Lund.

Konga en sockenbeskrivning: Studieförbundet vuxenskolan. Svalöv. Sammanställd i slutet av 1900-talet.

KSLA (1963): Svenskt jordbruk och skogsbruk 1913-1962. Uppsala.

KSLA, redaktörer Hans Antonsson och Ulf Jansson (2011): Jordbruk och skogsbruk i Sverige sedan år 1900. Kungliga skogs- och lantbruksakademins bibliotek, Stockholm.

Leander, Emil (2007): Jordförvärvslagens Tillämpning – påverkan på skogsbruksfastigheter och effekter på glesbygden. Examensarbete vid Lunds Tekniska Högskola. Lund.

LRF Konsult (2014): Skogsägarens Företagsbok 2015, Mölndal.

Morell, Mats, (2014): Det svenska jordbruket och det tidiga 1900-talets arrendelagstiftning, i Anders Wästfelt (red) Att bruka men inte äga, arrende och annan nyttjanderätt till mark i svenskt jordbruk från medeltid till idag. Sidorna 151-192. KSLA, Stockholm.

Ny Jordbruks och livsmedelspolitik – en översiktlig studie för Malmöhus län (1992). Regionalekonomisk enheten vid Länsstyrelsen i Malmöhus län. Malmö

Olsson, Mats, 2010: Lärkesholms ekonomi under 200 år, i Nils-Arvid Bringéus (red) Lärkesholm och von Reiserska stiftelsen. Sidorna 339-356. Örkelljunga hembygdsförening.

Persson, Lars och Lewan, Nils (1993): Landskapets framtid, de skånska godsen och jordbrukets avreglering. Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi vid Lunds Universitet.

Riddarhusets genealogiska tabeller version 3.0 (dec 2002). Stockholm.

Rikets allmänna kartverk (1912): Beskrivning över Kågaröds socken, Malmö.

Rikets allmänna kartverk (1913): Beskrivning över Konga socken, Malmö.

Rikets allmänna kartverk (1913): Beskrivning över Torrlösa socken, Malmö.

Skogseko nr 4 (2003): Aktuellt från skogsvårdsorganisationen. Skogsstyrelsen, Jönköping.

Skåne Västra delen (1944): Svenska Gods och Gårdar del V. Uddevalla.

Slott och herresäten i Sverige, Skåne del 1 (1966), Allhems förlag. Malmö.

Somarin, Emil (1939): Det skånska jordbrukets utveckling 1801-1914 del 2-3. Lund.

von Steyern, Maud (1962): Fredrik Cl:son Wachtmeister, min fars liv och verk. Stockholm.

Svenska Slott och Herresäten vid 1900-talets början (1909): Nordisk familjeboks tryckeri. Stockholm.

Wachtmeister, Fredrik (2004): Landsbyggdens egna hem i Malmöhus Län 1905-1940. Lund.

Wästfelt, Anders redaktör (2014): Att bruka men inte äga, arrende och annan nyttjanderätt till mark i svenskt jordbruk från medeltid till idag. KSLA, Stockholm.

Bilagor

Bilaga 1 Egnahemslån⁷⁷

Rubriker i tabellen förklaras så att lånenummer tilldelas när ansökan inkommer. Ansökningsår betyder det år fastigheten först sökte lån. Lån nummer 375 gäller därför en fastighets som sökt 1911 under ett lägre nummer, därefter har ansökan återtagits och sännts in på nytt och då tilldelats nytt nummer. Jordbruk/bostad innebär att ansökan kunde avse en bostad med tomt eller en mindre jordbruksfastighet. Ny/gammal innebär att ansökan kunde avse ett befintligt hus eller för nybyggnad, T innebär tilläggs lån till tidigare givet lån.

Kågeröds socken								
Lån nr.	Fastighet	Låne belopp	Låntagare	Ans. år	Jordb. Bostad	Ny Ga	Hek- tar	Fastighets- säljare
589	Bergshill	8 000	Thelander Bengt Gunnar	1922	Jordb.	Ga		Ch Ramel
656	Bensige 1 2 3	4 500	Olofsson Johan	1922	Jordb.	Ny	5,1	Ch Ramel
209	Kågeröd 4	4 000	Nilsson Gösta	1909	Jordb.	Ny	5	F. Cl-son
260	Tröskeberg 1	4 100	Lindberg Johan	1910	Jordb.	Ny	4,5	F. Cl-son
313	Kågeröd 4	3 800	Pettersson Johan	1910	Jordb.	Ny	2,5	F. Cl-son
329	Kågeröd 4	3 850	Johansson Gustaf	1910	Jordb.	Ny	2,5	F. Cl-son
375	Kågeröd 4	4 000	Roth Olof	1911	Jordb.	Ny	2,1	F. Cl-son
364	Böketofta 6	5 700	Bille Karl Johansson	1913	Jordb.	Ny	6	F. Cl-son
365	Trumparp 1	6 650	Melén Oskar	1913	Jordb.	Ny	8,7	F. Cl-son
367	Kågeröd 4	5 000	Jönsson Joel	1913	Jordb.	Ny	5	F. Cl-son
389	Sonnarp 2	4 300	Kvist Oskar	1913	Jordb.	Ga	5	F. Cl-son
390	Tröskeberg 1	6 500	Olsson Nils Petter	1913	Jordb.	Ny	7,5	F. Cl-son
404	Tröskeberg 1	5 350	Borg Håkan	1914	Jordb.	Ga	6,2	F. Cl-son
419	Tröskeberg 1	4 500	Nilsson Nils	1914	Jordb.	Ny	4	F. Cl-son
1310	Trumparp 1	3 500	Andersson Nils	1927	Jordb.	Ny	3	F. Cl-son
187	Kågeröd 4	3 500	Ek Ludvig	1909	Jordb.	Ga	6	Egen
337	Kågeröd 4	3 750	Persson Nils	1912	Jordb.	Ga	5	Månsson
494	Trumparp 1	7 000	Pettersson Johannes	1919	Jordb.	Ga	5,5	O Nilsson
1265	Böketofta 1	9 000	Åhlin Yngve	1926	Jordb.	Ny	11	O Åhlin
1662	Böketofta 6	4 000	Thelander Nils	1930	Bostad	Ny	0,2	K Persson
1663	Kågeröd 5	3 500	Johnsson Knut	1930	Bostad	Ny	0,1	A Nilsson
474	Trunhem 1	5 000	Hedin Hans Petter	1918	Jordb.	Ga	10	Claes W
482	Storegårdshus 1	6 000	Karl Olsson	1919	Jordb.	Ga	8,5	Claes W
532	Knutstorp 5	7 000	Hermansson Nils	1921	Jordb.	Ga	5,2	V Persson
Konga socken								
213	Hunseröd 1	5 000	Bergkvist Edvin	1909	Jordb.	Ga	20,5	Claes W
211	Traneröd 2	4 600	Öhlin Sven	1909	Jordb.	Ny	12,5	Claes W
212	Traneröd 2	1 650	Thulin Johannes	1909	Jordb.	Ny	2	Claes W
283	Traneröd	återk.	Jönsson Bengt	1911	Jordb.	Ny	11,2	Claes W
471	La Ebbarp 2	2 000	Persson Nils	1917	Jordb.	Ga	5,4	Claes W
1109	Konga 4	6 000	Andersson Karl	1925	Jordb.	Ga	27	E&H W
1114	Traneröd 2	7 500	Magnusson Bengt	1925	Jordb.	T	6,5	Claes W
1091	Traneröd 1	12 500	Ljung August	1925	Jordb.	Ny	10,1	Vestmark

⁷⁷ Egnahemsnämndens arkiv

1092	Traneröd 1	12 500	Norling Karl Evald	1925	Jordb.	Ny	10,3	Vestmark
1093	Traneröd 1	12 500	Nilsson Axel	1925	Jordb.	Ny	9,9	Vestmark
1094	Traneröd 1	9 500	Lundqvist Karl	1925	Jordb.	Ga	9	Vestmark
1095	Traneröd 1	11 000	Olofsson Bengt	1925	Jordb.	Ga	9,4	Vestmark
1096	Traneröd 2	12 500	Andersson Gottfrid	1925	Jordb.	Ny	9,5	Vestmark
1705	Konga 11	4 000	Löwgren Albert	1930	Jordb.	Ga	3	J Löwgren
1766	Lilla Ebbarp 2	5 000	Finnberg Johan	1932	Jordb.	Ga	5,5	N Persson
470	Wega 1	5 500	Johansson Karl	1917	Jordb.	Ga	30	Saknas

Bilaga 2: Knutstorps arrendegårdar

Arrendegårdar, beteckningen anger var uppgiften är funnen

Jakt=Knutstorps Skog, register jaktsevitut. Köp=Knutstorps Gård register sålda gårdar

Gods= Godsarkivet i Landsarkivet, Arr=arrendelista 1938 i

Knutstorps gårds arkiv

	Fastighets beteckning	del	År	Pris	Säljare	Mantal	Hektar	
Jakt	Hunseröd		1910	17 250	Claes	7	10	
Jakt	Stora Åkarp 1:3		1910	23 500	Claes	638	1 000	
Jakt	Tyskahus 1:1		1911		G d:ä	3	16	
Jakt	Håkantorp 1:1 Konga		1911		G d:ä	403	3000	
Jakt	Kågeröd 1:5		1912			86	1000	
Jakt	Kågeröd 1		1912			74	1000	
Jakt	Lilla Ebbarp 2:4	Längst in	1912	16 000		9	32	33,1
Jakt	Ylmesåkra 9:3		1913		Claes	17	1000	2,0
Jakt	Knutstorp 5:4	Långarödshus	1913		Claes	3	100	
Jakt	Knutstorp 5:6	Lilla Tranhem	1913		Claes	12	100	
Jakt	Knutstorp 5:5	L:a Bökershus	1913		Claes	7	100	
Jakt	Knutstorp 5:3	Hanstorp	1913		Claes	11	100	
Jakt	Lilla Ebbarp 2:3	Surrevadshus	1913		Claes	3	64	
Jakt	Hallagården 4:2		1914		A,E&H	26	100	
Jakt	Skaftarp 1:2 & 3:3		1914		A,E&H	8	100	
Jakt	Nyhus 1:3,1:6 & 1:7		1914		A,E&H	78	100	14,5
Jakt	Tången 2: & 2:7		1914		A,E&H	21	100	1,5
Jakt	Nygård 1:3	Nygårdshus	1914		A,E&H	3	100	3,0
Jakt	Bögerup 1:2		1914		A,E&H	22	100	
Jakt	Lilla Teglaröd 2:5		1914		A,E&H	9	1600	
Jakt	Björkebacken 1:1		1914		A,E&H	78	1000	
Jakt	Knutstorp 5:13	Ekeshus	1915		Claes	2	10	13,0
Jakt	Knutstorp 5:14	Hägnaden	1915		Claes	1	10	14,0
Gods	Lejeshus/Svinalejet		1916		Claes			130,0
Jakt	Stättahus 1:2		1916		A,E&H	46	100	
Jakt	Simmelsberga		1916					1,0
Jakt	Gödstorp		1916			22	100	
Jakt	Kjellstorp 5:2		1916		A,E&H	5	100	
Jakt	Fjerhus 6:2 & 6:3		1916		A,E&H	250	1000	
Jakt	Kråkebacken 7:2		1916		A,E&H	2 489	10000	
Jakt	Tången 2:7		1916		A,E&H	37	100	
Jakt	Lilla Åkarp & Traneröd		1916		Claes			38,0

Jakt	Gödstorp 1:3		1917		A,E&H	78	100	
Jakt	Konga 10:3		1917		A,E&H	3	300	
Jakt	Konga 11:3		1917		A,E&H	77	3000	
Jakt	Traneröd 2:4	Sofieberg	1917			11	256	
Jakt	Knutstorp 5:7	Storegårdshus	1918		Claes	1	100	
Jakt	Lilla Ebbarp 2:6		1918		Claes	15	64	
Jakt	Snatten 8:3		1919		Claes	15	256	
Jakt	Knutstorp 5:11		1919		Claes	5	100	
Jakt	Trunhem 1:3		1919		Claes			
Jakt	Knutstorp 5:12		1919		Claes	2	100	
Jakt	Bökershus 1:1	torp	1920		Claes			
Jakt	Trunhem 1:5		1920		Claes	25	100	
Jakt	Konga 10:7		1921		Claes	74	300	2,4
Jakt	Snatten 8:2		1922		Claes	17	256	
Jakt	Ryckin 3:1 Konga 11:6	Ryckin	1922		Claes	129	3000	
Jakt	Ylmesåkra 9:4		1923		Claes	233	1000	3,2
Köp	Lilla Ebbarp 2:2		1918	25 000	Claes	15	64	21,9
Köp	Konga 4:5	Lunnanäs	1925	7 000	E&H	19	300	
Köp	Knutstorp 5:16	Konga mader	1935	6 800	Claes			6,8
Köp	Kongagården		1935	190 000	Claes			
Köp	Långaröd 1:		1935	18 500	Claes			
Köp	Nygård		1935	36 000	HW			
Köp	Abullabohus		1936	7 500	HW			
Köp	Olstorp		1936	67 000	HW			
Köp	Kolaryd		1936	18 000	HW	36	300	26,2
Köp	Långaröd 2:1		1936	12 500	HW			
Köp	Åkesholm		1936	14 000	HW			
Köp	Lökshus torp		1936	1 500	Claes			1,0
Köp	Åkersberg		1937	19 500	HW			
Köp	Tången		1937	25 000	HW			
Köp	Skrikeberg		1937	16 500	HW			
Köp	Kristinedal	Konga 12:5,13:3	1937	12 000	HW	31	300	
Köp	Perstorp		1938	7 000	HW			
Köp	Lanstorp		1938	6 000	HW			9,0
Köp	Smedjegården		1938	24 000	HW			
Köp	Storegård		1938	74 000	HW	13	16	93,0
Köp	Vasatorp II		1939	11 300	HW			
Köp	Smörmöllan		1939	5 000	HW			
Köp	Risagården		1943	27 000				
Köp	Mossagården del		1943	5 500	alla 6			6,0
Köp	Oröd		1944	64 000	HW	3	4	
Köp	Svertingstorp		1944	10 000	HW			
Köp	Lökshus		1944	33 000	HW			
Köp	Mossagården		1944	20 000	alla 6			23,0
Köp	Simmelsberga		1944	225 000	HW			186,0

Köp	Björkebacken		1944	21 000			
Köp	Skoghus I		1945	31 000	G,B&R		
Köp	Skoghus II		1945	18 000	G,B&R		
Köp	Vasatorp		1946	15 000	BW		10,3
Köp	Kågerödslund		1948	50 000	AW		6,9
Köp	Teglaröd		1951	29 000	alla 6		27,2
Köp	Teglaröd skogslott		1953	1 000			
Arr		Lunnahus	195?				25,3
Köp	Abullabo		1959	60 000	R&A		33,0
Köp	Benarp		1959	175 000	R&A		48,0
Köp	Hökatångsmossen		1970	0		0	0,0
Köp	Brukshus		2005	1,08 mkr			3,7
Arr		Hultahus	Tomter				15,3
Arr		Lunnagården	Tomter				8,3
Arr		Fotbollsplan	Bytt				1
Arr		Byrröd	Skog 1941				6,3
Arr		Heagården	Skog 1961				27,4
Arr		Björkebackehus	Skog 1962				33,6
Arr		Hallahus	Skog 1962				16,5
Arr		Kongalund	Skog 1963				1,4
Arr		Storegårdsbete	Skog 1963				1
Arr		Klintadal	Skog 1966				26,6
Arr		Ylmesåkra	Skog 1990				124,7
Arr		Bållby	Skog 1990				48,3
Arr		Uppsala Smedja	Skog 1990				25,1
Arr		Tranås	Skog 1990				22,8
Arr		Åker	Skog 1990				9,9
Arr		Skyttahus	Skog 1990				2,7
Arr		N:a skoltorpet	Skog 1990				2
Arr		S:a skoltorpet	Skog 1990				2
Arr		del av Kalmarhus	Skog 1990				1,5
Arr		del av Hästhagen	åker				20,3
Arr		del av Hästhagen	åker				5,6
Arr		Såghus	åker				4
Arr		Lille Klint	åker				1,4
Arr		Blecksåkra	Bilb.				22
Arr		Möllehus	Bilb.				4
Arr		Åker	Bilb.				0,6

Återstående marker som tidigare varit åker är Björkö och huvudgården, av dessa planterades Björkö och delar av huvudgården i och med omställning 90. Förkortning ”bilb” betyder bilbanan Ring Knutstorp.